

БАЙ ГАНЬО ТРЪГНА ПО ЕВРОПА

Помогнаха на бай Ганя да смъкне от плещите си агарянския ямурлук, наметна си той една белгийска мантия - и всички рекоха, че бай Ганьо е вече цял европеец.

- Хайде всеки от нас да разкаже нещо за бай Ганя. - Хайде - извикаха всички. - Аз ще разкажа. - Чакайте., аз зная повече... - Не, аз, ти нищо не знаеш.

Дигна се глъчка. Най-сетне се съгласихме да почне Стати.

И той почна.

I. БАЙ ГАНЬО ПЪТУВА

Тренът ни влезе под огромния свод на пещенската гара. Ний с бай Ганя влязохме в бюфета. Като знаех, че тук ще се бавим цял час, аз преспокойно се разположих при една маса и си поръчах закуска и пиво. Наоколо ми свят - гъмжило! Па и хубав свят. Маджарите, знайте, не са ми твърде по сърце, ама, виж, маджарките - против тях нямам нищо. Залисан в шума, не забележих кога бай Ганьо изфирясал от ресторана заедно с дисагите си. Де бай Ганя? Чашата му празна. Огледах се наоколо, подирих с очи из целия ресторант - няма го. Излязох въвн - на перона, - бре тук бай Ганьо, там бай Ганьо - няма ! Чудна работа! Помислих, че е отишъл във вагона да прегледа да не е отпънал някой килимчето му.

Върнах се пак в ресторана. Има още половин час и повече до тръгването на трена. Пия си пиво и зяпам. Портиерът след всеки пет минути удря звънеца и равнодушно, с един ленив глас съобщава направиението на треновете:

"Хё-гёш-фё-кё-тё-хе-ги, Киш-кё-рёш, Се-ге-дин, Уй-ве дек. " Няколко англичани пътници го зяпнали в устата, а той, види се, навикнал на вниманието, което обръща със своеобразния си език, засмива се до уши и с още по висок и дрезгав глас продължава: "Уй-ве-дек, Киш-кё-рёш, Хё-гёш-фё-кё-тё-хе-ги".. - с натъртено ударение на всеки слог.

Останаха още десетина минути до тръгването на трена. Аз се разплатих, заплатих и бай Ганьовото пиво и излязох на перона с намерение да го потърся. В това време под свода на гарата влизаше медлено един трен и, представете си, в един от вагоните на този трен, увиснал до половина на прозореца, лъсна бай Ганьо. Той ме забележи, почна да ми маха с калпака и отдалеч говореше нещо, което не можах да дочуя по причина на шипенето на локомотива. Аз разбрах каква е работата. Като се спря тренът, той скочи на земята, притече се при мене и ми разказа с голям примес от енергични псувни, които, с позволения ви, няма да повтарям, следующето:

- Остави се, брате, изпотрепах се от бяг..

- Какъв бяг, бай Ганьо?

- А бе какъв бяг! Ти нали беше се зазяпал там в гостилницата..

- Е? - отвърщам аз.

- Е? В туй време, разбираш ли, оня до вратата задрънка звънеца, па чух, че свирна машината, излизам - не можех да ти се обадя, - гледам, нашият трен потегли. Бре! Килимчето ми! Та като фукнах подир него, па бяг, па тичане - остави се! Хеле по едно време, гледам, поспря се, и аз - хоп ! - та вътре. Един ми поизвика нещо сепнато

- хеке-меке- аз, знаеш, не си поплювам, пооблещих му се насреща, показах му килимчето, нейсе, разбран човек излезе. Позасмя се даже. Кой да знае, че ще се връщаме пак назад. Унгарска работа!

Аз, грешен човек, от душа се смях на бай Ганьовото приключение. Бедният! Тренът маневрирал да влезе в друга линия, а бай Ганьо тичал, горкият, цели три километра да го гони - зер килимчето му вътре!...

- Ами ти от бързане забравил си да заплатиш бирата си, бай Ганьо.

- Аз я платих.

- Имал си бол пари - платил си я. Я качвай се, качвай се по-скоро да не припкаме пак подир машината - каза наставнически бай Ганьо.

Влязохме във вагона. Бай Ганьо приклепна над дисагите си гърбом към мене, извади половин пита кашкавал, отрязва си едно деликатно късче, отрязва и един огромен резен хляб и почна да мляска с един чудесен апетит, като издуваше със залъците си ту единия, ту другия образ и час по час опъваше шията си, за да може да преглътне сухия хлебец. Нахрани се бай Ганьо, пооригна се веднъж-дваж, изтърси трошите в шепата си, глътна и тях, измъмра под носа си: "Ех, да има сега някой да ме почерпи едно винце", седна насреща ми, засмя се добродушно и след като ме гледа умилно цяла минута, рече:

- Твоя милост, ходил ли си, обикалял ли си тъй повечко свят?

- Ходил съм, бай Ганьо, доста.

- Ии, ами аз що свят съм изтръшнал! Ц.. ц.. ц.. Ти остави Едрене, Цариград, ами във Влашко! Ти вярваш ли? Туй Гюргево, Турну Мъгуреле, Плоещ, Питещ, Браила, Букурещ, Галац - чакай да те не слъжа, в Галац не помня бях ли, не бях ли - всички съм ги изредил.

Пътят ни до Виена мина еднообразно. Аз предложих на бай Ганя една от книжките си, за да си съкрати времето с четене, но той любезно отклони предложението ми, защото бил чел доста на времето, и счете за по-практично да си дремне. Защо ще стои бадева буден; тъй и тъй е дал пари за железницата, поне да се наспи. И заспа. Заспа и захърка така, че не ти трябва да слушаш рева на Атлаския лев.

Стигнахме във Виена и спряхме в традиционният хотел "Лондон". Слугите снеха от колата моята чанта, поискаха да вземат и бай Ганьовите дисаги, но той от деликатност ли, кой знае, не им ги даде:

- Как ще им ги дадеш бе, братко, гюл е това - не е шега, миризма силна - ще бръкне да извади някое шише - иди го гони сетне! Знам ги аз тях. Ти не ги гледай, че са такива мазни (бай Ганьо искаше да каже учтиви, но тая дума е още нова в нашия лексикон, забравя се), не гледай, че се увиват около тебе. Защо се увиват? Мигар доброто ти мислят? Айнц, цвай! Гут моргин, па все гледат да докопат нещо. Ако не - бакшиш! Аз защо пазя на излизане от хотела да се изнижа мълчешката.. Просяци! На тогоз крайцер, на оногоз крайцер - няма изкарване!

Тъй като розовото масло, което носеше бай Ганьо, беше действително доста ценен предмет, аз му препоръчах да го предаде за съхранение на касата.

- На касата ли? - извика той с тон, в който звучеше съжаление за моята наивност. - Чудни сте вий, учените? Ами, че ти отде знаеш какви са онези на касата? Прибере ти гюла завий си края нанякъде... Е, сетне? Какво правяш? Остави се! Видиш ли този пояс? - И бай Ганьо си повдигна широката жилетка. - Всичките мускали ще ги натъпча вътре. Истина, тежичко малко, ама сигур.

И бай Ганьо се обърна гърбом към мене ("свят много, хора всякакви, кой знае и туй хлапе какво е") и почна да тъпче мускалите зад пояса си. Аз го поканих да обядваме.

- Къде да обядваме?

- Долу, в ресторана.

- Благодаря, не ми се яде! Твоя милост иди, хапни си. Аз ще те почакам тука.

Уверен съм, че щом излязох из стаята, бай Ганьо е отворил похлупците. Има си човекът закуска, защо ще си харчи парите за топло ядене - няма да умре от глад я!

Заведох бай Ганя в кантората на един български търговец и го оставих там, а сам се качих на трамвая и отидох в Шенбрун. Възлизях на арката, изглеждах Виена и околностите ѝ, обикалях алеите, зоологическата градина и зяпах цял час маймунките и надвечер се върнах в хотела. Бай Ганьо беше в стаята. Той искаше да прикрие занятието си, но не успя и аз забележих, че пришиваше един нов джеб на вътрешната страна на антерията си. Той, опитен човек, носеше си и лятно време антерийка под френските дрехи: "Зиме хляб носи, лете дрехи носи" - казват старите хора; тъй прави и бай Ганьо.

- Седнах да се позакърпя малко - каза той сконфузено.

- Ти някакъв джеб си пришиваш, трябва да си ударил нещо от розовото масло - подзех аз шеговито.

- Кой, аз? Янлъш си! Защо ми е тук джеб? Джебове мноо-го, само пари да има. Няма джеб, няма нищо, ами беше се поразпрала малко дрешката ми, та турих едно парцалче... Ти де беше? На разходка ли? Добре си направил.

- Ти не ходи ли, бай Ганьо, да се разходиш, да видиш Виена?

- Какво ще ѝ гледам на Виената, град като град: хора, къщи, салтанати. И дето отидеш, все гут моргин, все пари искат. Защо ще си даваме паричките на немците - и у нас има кой да ги яде...

II. БАЙ ГАНЬО В ОПЕРАТА

Аз склоних бай Ганя да се разходим до операта и да си вземем билети за вечерта. Давах балета "Purpenfee" и не помня още какво. Минахме гръцкото кафене, завихме към кафе "Мендл", дето се събират българите, и се упътихме към църквата "Св. Стефан". Тук на площада поканих бай Ганя да се отбием в една сладкарница, като не предполагах, че характерът на Дон Жуан може да влезе под кожата на бай Ганя. Но цивилизацията какви чудеса не прави! Трябва да ви кажа, че аз се учех тогава във Виена; бях си ходил по ваканциите и се връщах сега, та по пътя за Виена се запознахме с бай Ганя. В тази сладкарница аз ходех често и много добре се познавах с касиерката, една хубавичка и весела мома, весела, но се държеше добре и не допускаше волности. И представете си, господа, влизаме ний с бай Ганя в сладкарницата, приближаваме се до бюфета, момата ме поздравява весело с добре дошъл, аз ѝ отговарям с някои игриви любезности и се връщам да си избира нещо сладко и в това време един негодующ писък оглуши цялото заведение...

- Какво стана, бай Ганьо, ти ли ѝ направи нещо? - извиках аз тревожно и сърдито.

- Не съм бе, брате, какво съм и направил - отговори сплетено бай Ганьо с разтреперан глас.

Момата, разсърдена до висша степен, с пламнало лице, с висок глас ми разправи, че бай Ганьо я оскърбил с действие, похванал я и не само я похванал, ами... Тя искаше да вика полицейския. Скандал!

- Скоро да се махаш оттук, бай Ганьо; ако те свари полицейският, работата ти е спукана, върви нагоре, аз ще те стигна извиках аз с престорено негодувание и малко остана да се изсмея, като гледах трагикомичната фигура на бай Ганя.

- Какво ми се пери! - каза с кураж бай Ганьо на излизане. - Санким честна ли е? Знам ги аз тукашните жени. Покажи и кесията - изведнъж гут моргин, ама не е прост бай ти Ганьо!...

Съдено ми било впечатленията на тоз ден да приключа с още едно приключение, героят на което беше пак нашият бай Ганьо.

В операта давах, както ви казах, балета "Purpenfee". Ние заемахме седалища в партера. Театърът беше пълен. Бай Ганьовите бозави дрешки се хвърляха в очи като контраст с общия тъмен фон на костюмите. Дигна се завесата. Тишина - мъртва. Всички вперили очи на фантастично декорираната сцена. Аз сещах, че от дясната ми страна бай Ганьо нещо шава, пъшка, но не мога да си откъсна очите от сцената: картините на балета постоянно семеняваха по движението на магически жезъл, разни групи балерини явяват се, изчезват; на сцената ту мрак, ту едноцветна, ту разноцветна светлина - феерия! От общата група на балерините се отдели една, пристъпи с дребни бързи крачки към авансцената, спря се, подскочи и заплава из въздуха, подпряна само на връхчеца на едната си нога... В същия този момент зад гърба ми едно истерическо ха-ха-ха-ха! разцепи въздуха. Обръщам се наляво - всички редове зад мене се кискат и сочат нещо от дясната ми страна. Моментално ми мина нещо недобро през ума. Обръщам се към бай Ганя... Боже! Какво виждам! Бай Ганьо се съблякъл по ръкави и си разкопчал жилетката, която го стяга от натъпканите в пояса му мускали: един от служителите на театъра го хванал с два пръста за ръкава и му прави с глава съвсем недвусмислени знакове да поизлезе вън; бай Ганьо се облешил насреща му и му отговаря също със знакове - "санким, кого ще уплашиш?" Този именно бабаитски момент изтръгва истерическия смях у едно момиченце, което седеше зад нас, и този смях зарази целия театър. Картина! И представете си, господа, погледвам, потънал от срам, към ложите - като че ме теглеше някой да погледна - и очите ми се срещат с устремените към мене очи на цяло едно познато немско семейство, в което аз бях много добре приет, и в техните очи прочетох искрено съжаление за моето отчаяно положение. А в това време бай Ганьо ме теглеше енергически за ръкава:

- Хайде бе, хайде да си излезем, остави ги тези чифути - ще ми се паднат те на ръка, чакай!...

III. БАЙ ГАНЬО В БАНЯТА

- Чакайте аз да ви разкажа мойта среща с бай Ганя - обади се Стойчо.

- Хайде, разказвай - извикахме всинца, защото знаем, че Стойчо умее да разказва таквизи комедии.

- И това беше във Виена. Седя си една сутрин в кафенето, Мендля, поръчал съм си чай и взех да прегледам нашите български вестници. Бях се вдълбочил в една много интересна статия, в която се разправяше начинът, по който конституцията може хепидже да се покътне, даже съвсем да се разглоби и пак да си бъде

непокътната... Чета си така, увлякъл съм се, по едно време като кресна над ухото ми едно: "О-о-о! Добър ден!" - и една потна ръка сграбчи десницата ми. Дигам си очите: един широкоплещ, черноок, чернокос и даже чернокож господин, със засукани мустаки, със скулесто лице, с бръсната поникнала брадица, облечен (в какво мислите?) в редингот, не закопчан, под жилетката му два-три пръста червен пояс, с бяла (по нашенски бяла) риза, без вратовръзка, с черно, накривено калпаче, с ботуши и един врачански бастон под мишница. Млад човек: да има, да има най-много тридесет години.

- Извинете, господине - казвам му аз със смирено учудване, - аз нямам удоволствието да ви познавам.

- Какво? Не ме познавате ли, кайш? Ти нали си българин ?

- Българин съм.

- Е?

- Е?

- Е хайде, ставай да се разхождаме. Какво ще киснеш тука? Мен ме казват Ганьо. Ставай!

Нямаше нужда да ми казва, че е Ганьо.

- Извинете, господин Ганьо, аз не съм свободен сега.

- Ами че какво стоиш в кафенето, като не си свободен?

Не счетох за нужно да му давам обяснения. Но той не показваше ни най-малко желание да ме остави на мира и току ми изтърси:

- Ставай да ме водиш на баня. Де е тук банята?

О-хо! Да го водя на баня! Мен почнаха малко да ме взимат дяволите, ама се сдържах, и не само че се сдържах, ами ме и досмеша. Види се, че бай Ганьо имаше действителна нужда от баня: отдалечко дъхтеше на вкиснато. Нямаше какво да правя. Съотечественик - трябва да му служи. Па помислих си, и аз ще се възползувам от случая, ще взема един душ. Беше горещо. Тръгнахме и се упътихме към една лятна къпалня с широк басейн. Из пътя, като срещяхме нещо по-забележително, аз все считах за нужно да указвам и обяснявам на бай Ганя, но забележих, че той неохотно ме слушаше и току пропускаше сегиз-тогиз равнодушно по някое "А, тъй ли е?" или "Знам аз", с което, види се, искаше да ми се препоръча, че не е прост. Или пресичаше думата ми с някой въпрос, съвсем неподходящ с това, което му обяснявах. Разказвам му например нещо за паметника на Мария Терезия на площада между Музеите, а той ме дърпа за ръкава:

- Я виж, онази там, със синия фустан, а? Как ти се вижда? А бе я ми кажи, как ги познавате вий коя е такваз, коя не е? Аз много пъти съм се бъркал, а? - Бай Ганьо допълва въпроса си с едно дяволско подмигване.

Пристигнахме в къпалнята. Сърцето ми се стягаше - то като че предчувствуваше това, което ще стане. Вземаме си на касата билети. Бай Ганьо иска "ресто" с шаване на пръстите си, помъкнати в гишето. Касиерката му подава усмихнато остатъка, бай Ганьо се впива в нея с маслени очи, поемва парите и с една своеобразна кашлица си изказва чувствата. Тя прихва от смях, бай Ганьо, възхитен, засуква си левия мустак и си заклатва главата:

- Че фромоза еш домнеѐ. А бе, Стойчо, я попитай дали знае влашки. - Щий румунещи? - пита сам бай Ганьо.

В това време влиза друг посетител и ний се вмъкнахме в общата зала. Околчест коридор. Наоколо стаички за събличане, прикрити със завески. В средата

басейн, отделен от коридора с ниска дървена решетка. В басейна се слиза по няколко малки стълби. Заехме с бай Ганя две съседни стаички. Аз се съблякох набързо и влязох в хладния басейн. Във водата чинно и мълчаливо разтягаха мускулите си и пухтяха няколко немци. Бай Ганьо се бави дълго време и зад завесата на стаичката му се чуват пъшкания и се тракат някакви стъклени предмети; най-сетне отдръпна се завесата и той се яви в натура, с влакнати гърди и с нашарени от чорапите нозе - като държеше в ръка един възел: това бяха драгоценните мускали, вързани в една не дотам чиста кърпица, които той се побоял да остави в стаичката. "Отде знаеш, че стените им са здрави, ще откъртят някоя дъска, иди, че се дави подир." Той се огледа по стените на коридора, потърси някой гвоздей да закачи възела си; той мисли, че щом е стена, трябва да има и гвоздей по нея, и се обръща към мене:

- Ама простя работа тези немци, един гвоздей не им стига ума да забият, па казват, че ние сме били прости.

Като се убеди окончателно в простотията на немците, бай Ганьо сложи нерешително кърпицата си с мускалите пред входа на стаичката си, за да му са пред очите, доде се изкъпе.

- Ти я чуй, момче - обърна се той към мене, - ти хем се къпи, хем понаглеждай мускалите, па гледай и мен какво нещо ще изкалъпя. - И с тия думи бай Ганьо дигна единия си крак и стъпи на оградата... - Ти само гледай... Повдигна се, тури и другия крак, изправи се, прекръсти се и извика:

- Гледай... Яла, боже, помози... Хоп!... - И се хвърли във въздуха, изкриви краката си на кравай и - бух! - сред басейна.

Снопове вода бризнаха нагоре и се посипаха по главите на вцепенените от учудване немци: вълнисти кръгове отскочиха от центъра към краищата, преляха зад басейна, хлътнаха пак назад и когато водата подир няколко секунди се утаи и избистри, всякой от находящите се в банята можеше да види уморителните жестикулации на бай Ганя под водата. Той се повдигна нагоре, спусна си нозете, стъпи на дъното, изправи се със затворени очи и запушени уши, изтърси се от водата - пуф! - и пръсна вода през увисналите си мустаки - пуф! - и изцеди водата от косата и лицето си, отвори си очите, погледна ме и се засмя:

- Ха, ха, ха... а? Какво ще речеш?...

Аз не успях нищо да река, защото той се пусна хоризонтално над водата и почна с ръце да пляска повърхността, почна да плава по "гемиджийски": пляс! - с ръката и ритне две текмета назад, пляс! - с другата ръка и още две текмета. Целият басейн закипя. Като че бяхме под някой водопад. Вълни запляскаха към краищата, вериги от капки бризнаха чак до насрещните стени.

- Туй се казва "по гемиджийски" - извика през вълните тържествующият бай Ганьо; - чакай сега да им покажем "вампор" на кое викат.

И като се обърна по гърба си, той почна да нанася такива немилостиви удари с нозете си по повърхността на разпенената вода, щото бризги летяха чак до тавана. Той завъртя бързо ръце, за да изрази колелото на парахода: "Тупа-лупа, тупа-лупа, фйюууу - и бай Ганьо изсвири с уста. Немците окаменяха на местата си. Те, по всяка вероятност, приеха моя другар за някой новодошъл, не постъпил още в лудницата възточен човек и аз забележих по лицата им не толкова негодувание, колкото съжаление. А бай Ганьо, вижда се, прочете по лицата им безкрайно удивление на неговото изкуство и затова възлезе бързешката по стълбата, изправи се малко

разкрасен, изгледа високомерно немците, почна да се удря геройски по влакнатите гърди и извика победоносно:

- Булгар! Булга-ар! - и още по-силно се удари в гърдите. Горделивият тон, с който изрече тази рекомендация, говореше много; този тон казваше: "Ето го, видите ли го българина! Този е той, такъв е той! Вий сте го чували само, сливнишкия герой, балканския гений! Ето го сега пред вас, цял-целиничък, от глава до пети, в натура! Видите ли какви чудеса е той в състояние да направи! И само това ли! Ехе, на какви работи още е той способен! Прости били българите, а! Гиди, чифути с чифути!"

- А бе я попитай има ли сапун - казва ми бай Ганьо, след. като поизстина малко патриотическият му възторг, - я виж нозете ми на какво ся заприличали...

И наистина, нозете му не представляваха най-подходящ модел за Аполона Белведерски. Шарките на чорапите му бяха се отпечатали на кожата - и без това нечиста и обрасла. Впрочем с нечистотата не можем зачуди българите: не можем накара и най разпазената фантазия да си представи нещо по-нечисто от туй, което може да ти представи самата действителност...

С тези думи свърши разказа си Стойчо.

IV. БАЙ ГАНЬО В ДРЕЗДЕН

- И аз имах една среща с бай Ганя - обади се Кольо - в Дрезден. - Искате ли да ви я разкажа?

- Иска ли питане? Разказвай! - извика цялата компания.

- Не знаа дали сте чували - преди няколко години дрезденското общество биде разтревожено от една крайно печална катастрофа, жертва на която стана една българка, ученичка, и един млад американец. Аз ще ви припомня тази печална случка с две думи. Българката се учеше в Дрезден. В този град, както знаете, има цели квартали англичани, американци, руси и други иностранци, децата на които следват в тамошните учебни заведения. Една американка, ученичка, се сприятелява с нашата българка. Англичанките и американките ученички имат този каприз - да вземат под своето покровителство някоя съученичка измежду най-беззащитните. За такава се е показала и нашата българка: по-свитичка, по-смиреничка, по-мълчаливичка. Сприятелили се те и американката почнала да я кани у дома си на гости по празнични дни. Българката се запознава с цялото им семейство, а между другите и с брата ѝ, млад, двадесетгодишен момък, който изучаваше живописството. Кой знае дали по свойствената на младите художници наклонност да се увличат от всякой жив модел, неподходящ под общия тип на окръжаващите ги модели, дали по присъщата на американците склонност към оригиналност, но младият момък след няколко срещи с нашата скромна и срамежлива българка като че почна да сеща влечение към нея; той се ползуваше от всякой случай да се срещне с нея, да споделя своите артистически впечатления, да любезничи, с една дума, те почнаха да се любят. И тази любов им скъси дните. Един празничен ден през летните ваканции цялото семейство, придружено и от българката, тръгва на разходка из Саксонска Швейцария. При една скалиста живописна местност младият художник, увлечен в разговора с българката, се отдалечил от компанията. Една висока скала привлякла вниманието на момъка и той почнал да се катери по нея. Тръгва след него и спътницата му: но не успяват да стигнат и до средата на опасната скала,

американецът се подхлъзва и в падането си увлича и българката в пропастта. Дотук им бил животът. Мъртвата двойца докараха в Дрезден, в клиниката. Цял град се разтревожи от това печално събитие. Сума свят се изпровърва да ги види, прострени един до друг върху една голяма мраморна маса. Веднага телеграфираха на брата на българката да дойде в Дрезден; по-близки роднини тя нямаше. Телата балсамираха, за да ги съхранят до пристигането му. Множество венци украсиха смъртното им легло. На третия ден се получи от Виена телеграма, че братът на покойната тръгва за Дрезден. Телата пренесоха в дома на американското семейство. Като очакваха с нетърпение пристигането на брата, сума мистери и мистриси, сума леди и джентленти бяха се събрали в този дом. Семейството принадлежеше към висшето дрезденско общество. Бях отишъл там и аз с неколцина българи студенти. Имахме покани като българи, знайте, българка-покойница. Други пък българчета бяха отишли на станцията да посрещнат брата на покойната. Чакаме. Печална тържественост! Всичките апартаменти бяха пълни с посетители. Говореха тихо, с шепнене. Тишината се нарушаваше от време на време с горчивите ридания и отчаяни въздишки на убитата от скръб майка на покойния момък. В един интервал на мъртва тишина откъм коридора се зачу една страшна глъчка: чу се грубо тропане на обувка - като че водеха подкован кон, - чуха се гласове: "Къде е? Тука ли бе?" "Шш!... По-полека!" И в стаята на покойниците се вмъкна с калпак на главата... бай Ганьо.

- Добър ден! - извика той с един тон и с едно изражение на лицето, което не приличаше толкова на скръбно настроение, колкото на негодувание; като че окръжаващите лица бяха виновни за смъртта на сестра му.

Бай Ганьо се приближи към смъртното легло и случайно отдръпна савана от лицето на момъка.

- Кой е този? Какъв е този човек? - попита той, като огледа цялото събрание почти свиреп и чакаше с устремени очи отговор.

Един студент, българин, потънал от срам, приближи до бай Ганя, побутна го лекичко за ръкава и отдръпна савана от лицето на покойницата. Бай Ганьо си сне калпака, прекръсти се и я цалуна по челото.

- Ох, завалийката! Какво ти било писано... Марийке, Марийке! - завъртя бай Ганьо глава. Каквото щете, ама пак туй въртене с глава по- приличаше на заканване към посетителите, отколкото на изражение на скръб.

Той изгледа подозрително лежащия до сестра му покойник и след като пошава въпросително главата и пръстите на лявата си ръка по възточному, обърна се към студента:

- А бе каква е тая работа ? Защо са турили оногова тука? Що ще мъж в пансиона?

- Шш! Моля ви се, господин Ганьо, по-полека приказвайте.

- Защо по-полека бе? Аз пари харча тука! Де е директорката?

- Тук не е пансионът, тук е частна къща - отговаря гръмнатиет студент.

- Как частна къща?

- Шш... Ради бога, по-тихо приказвайте! - умоляваше оглушеният от бликналата в главата му кръв нещастен студент, готов да заплаче.

Независимо от бабаитското поведение и маниери на бай Ганя, които вече заприличаха на кощунство, на подигравка със свещените чувства на всички окръжаващи, а и самият му външен изглед съвсем не вдъхваше симпатия на американците и англичаните, а особено на нежната им половина.

Бай Ганьо беше облечен в бозови шаячни дрехи, с нечистени, запрашени ботуши, вратът му завързан с една голяма траурна кърпа, под която се виждаше доста кирлива, разкопчана по средата риза. В ръката му бастон и под мишницата един пакет, обвит с жълта книга. Мустаките му бяха пак засукани, а брадицата му пак небръсната - обрасла.

- Този ли господин е брата на mademoiselle Marie? - попита ме един от домашните.

Аз му отговорих утвърдително, като прибавих за оправдание на бай Ганьовото поведение и външност една набързо скроена лъжа: казах му, че телеграмата със скръбното известие намерила бай Ганьо в неговия чифлик, когато той надзиравал полските си работи, и че без да се отбива във вилата си (бай Ганьо и вила!), той отишъл на железницата, снабдил се с пари от познатите на гарата и дошъл в Дрезден, без да се спира някъде. А сегашното му поведение, ако и да изглежда странно, трябва да му се прости, като се има пред вид поражащото впечатление, което му произвежда незаменимата загуба на сестра му и... огромните загуби, които претърпява от несвоевременното напускане на полските си работи.

- О, бедният! - изговори съчувствено моят събеседник и отиде да сподели чувствата си за бай Ганя с другите домашни и приятели.

Поотлекна ми на сърцето, господа!

Но за твърде кратко време ми поотлекна. Американецът, домашният, беше успял вече да съобщи събраните от мене сведения на голяма част от присъстващите; тяхното благородно негодувание, предизвикано от бай Ганьовите маниери, беше се уталожило и всички гледаха не само благосклонно, но и съчувствено на бай Ганя: неочаквано пристигнала ужасна телеграма, непригответено тръгване на далечен път, огромни загуби - това са такива сюрпризи, от които всеки човек може да се слиса. И с тези сюрпризи оправдавах те снизходително бай Ганя. Но, господа, я ми кажете, моля ви се, с какво можехме ний, българите студенти, да оправдаем следното действие на бай Ганя. Студентът, който се навърташе около него, за да обуздава порива на чувствата му, разказваше му тихичко как е станала катастрофата в скалите на Саксонска Швейцария. В течение на този разказ бай Ганьо изказваше с разни движения, с глава и ръце, чувствата, които го вълнуваха: ту зацъка с език и изпусне едно: "Тюх, да се не видеше макар!", ту погледне сестра си па заклати глава: "клетата!", ту погледне покойния момък, заклати заканително глава и светне мълния с очите си, като че иска да каже: "Хич олмаса, тоя дангалак е изял някои... някоя попара." Иностранците тълкуваха по своему тези мимики и едва ли угадваха значението им, защото иначе те не биха гледали така съчувствено към бай Ганя, когото те считаха за умопомрачен от скръб. По едно време бай Ганьо под впечатлението на разказа зацъка толкова силно с езика си, щото всички устремиха очи към него. В този именно момент той приложи големия пръст на дясната си ръка към дясното отворстие на носа си, изкриви си малко очите и устата надясно, понаведе си главата, че като духна през лявото отворстие на носа си... Па приложи и левия пръст към другото отворстие, че като праща още веднъж... Ние се провалихме окончателно...

Можеше и туй да се извини, ще речете вие, с бързината на тръгването му: забравил, ще кажете, нещастният, от бързина и слисване даже кърпа да си вземе. Ама не е тъй! Не е, защото веднага след тази операция бай Ганьо разгърна пакета с жълтата книга, извади - какво мислите? - цяла дузина кърпи и почна да ги раздава на

присъстващите, преимуществено на българите за "бог да прости", като повтаряше при подаването им: "На, вземи и ти, па речи бог да прости"; или помахаша към някого с ръка да се приближи и му извика: "Ей, момче, ела тук, а̀и на тебе, хайде, па речи бог да прости Марийка"...

- Повече не ще ви разказвам, господа - извика отчаяно Колю, - вий сами се помъчете да си представите физиономииите на англичаните и американците, които окръжаваха бай Ганя. Ще ви кажа само, че след като се свърши опелото на покойницата като православна в руската черква и след като я погребяхме, бай Ганьо бе поканен да поживее до заминаването си от Дрезден в дома на американците. Той пренощува там само един ден. Какво поведение е държал в тази къща - не ми е известно. Само на тръгване казал на студента българин, който го изпращал на гарата:

- Остави се, брате, малко остана да направя една поразия. Не им зная реда на тия американци: ядене бол, бадева, па ядох, ядох, щях да се пукна от ядене; па през нощта... Остави се!... Че остави това, ами друга поразия: дохожда сутринта, разбираш ли, една жена, почуква на вратата. Аз - "Слободно!" Влиза, носи ми кафе с мляко и разни сладкиши. Сложи, разбираш ли, диска на масата, па взе да души из въздуха с носа си. - Хай дявола! Дали гула е подушила, дали друго! - Аз, знаеш, не съм прост, ставам веднага, вземам мускала и го мушвам под носа ѝ. Тя се поусмихна. Гледам я - зарарсъз! Простичко така облечена, рекох си, слугиня. Теглих ѝ едно око - смей се! И аз - хоп! - през кръста. Па тя като се извъртя, да я вземе мътната, че като ме цапардоса по суратя... остави се, потънах!... Тя да била леля на момчето... Нейсе, берекят версин, с един шамар се свърши работата. Добри хора!...

V. БАЙ ГАНЬО НА ИЗЛОЖЕНИЕТО В ПРАГА

- Ами я чакайте пък аз да ви разкажа как ходихме с бай Ганя на изложението в Прага - каза усмихнато Цвятко.

- Браво, Цвятко! - извикахме всички. - Откога го очакваме това!

Цвятко почна:

- Ако помните, ний тръгнахме от София с цял трен наши вагони и наш локомотив. Вагони само I и II клас, нови-новинички, едва-що пристигнали от Европа, безукорно чисти и удобни. В един и същи вагон имаше купета и от I, и от II клас. Сума свят - 160 души ли бяхме, не помня. Стари, млади, жени, мъже, деца, та дори и кърмачета. (Ох, тия кърмачета!...)

Кой като нас! Каква гордост беше то, че тръгваме за изложението със свой трен. Нека да видят, казвахме си, европейците, че България не спи. Но най-вече се надувахме с новотата, с модерната конструкция и с чистотата на вагоните. Ама дълго ли време, мислите, се наслаждавахме ний от патриотическото обаяние за превъзходството на нашите вагони и от мисълта, че ще слисаме Европа с нашия прогрес? Додето ни изпращаха на гарата, додето минувахме Сливнишките и Драгоманските позиции - полетата на славните наши победи, - ентузиазмът ни растеше пропорционално с изпразването на шишетата и кошниците с провизия, с които в изобилие бяха се снабдили практичните туристи. "Разбира се, ще си вземем закуски, защо ще си даваме парите на сърбите?" - викаше въодушевеният от патриотизъм и плевенско вино бай Ганьо. Но като наближихме до Цариброд и почна да се стъмнява, като се опитаха да осветят вагоните и се оказа, че забравили да приготвят лампите, че като се стъмни съвсем, че като почнаха децата да се плашат и да реват - о, тогава лека-полека като че с изхлъзването на българската територия се

изхлъзваше и нашият патриотически ентусиазъм. Едни печално се усмихваха, други се усмихваха скрито саркастически (не бяхме само българи), трети негодуваха; даже бай Ганьо ми пошепна на ухото: "Разбира ли ти свиня от кладенчева вода!" Някои пък пускаха недвусмислени псувни по адреса на един чужденец, служещ в управлението на нашите железници. Подкрепен от последните, бай Ганьо извика: "Аз нали знам, че ний не сме виновати, пак тези чужденци, да ги вземе дяволът! Нарочно са го направили да ни омаскарят! И сещате ли се, все от завист! Всичките са таквиз!"

При тия думи той така изгледа едного от чужденците, щото го накара да се закашля и да мине в другото купе. Като спряхме на станцията в Цариброд, във вагоните беше съвършено тъмно, не можехме да се видим един с един. Повълнувахме се, посърдихме се, па го обърнахме на смях. Сума шеги и бодли се пуснаха за сметка на железопътните ни управници. Зачуваха се викове: "Дайте свещи бе, хора, изплашиха ни се децата!", "Ей, чичо, иди ни купи един фунт свещи, ще ти дадем бакшиш", "А бе по една лояна свещ поне дайте." Само бай Ганьо не допускаше, че е възможно българи да бъдат виновни за тая неуправия.

- Оногова там, видите ли го - казваше той, след като донесоха няколко прости свещи, и сочеше един нашенски чужденец, - с катран да го облееш, че да го запалиш. Туй търпи ли се бе! Че оставете тъмното, него кой му гледа - ами резил пред сърбите станахме. Ето го там е, видите ли го, сръбски чиновник-смее се човекът. Смее се зер!

Но възбуденият патриотизъм не допусна бай Ганьо да претърпи на един сърбин да му се подсмива, че като се намръщи насреща му:

Ами ти защо се смееш там бе, хей!

И искаше да скочи от вагона и да иде да се разправя със сърбина. Геройска кръв!

- Шш... Стой мирно, бай Ганьо - увещаваха го пътниците, - недей прави скандал. Имай пред вид, че влизаш в Сърбия...

- Е, че какво, като влизам в Сърбия! Ще ме уплашат ли? Ами Сливница? Ами "натраг, брача" - и из устата на бай Ганя изхвъркна една псувня като бомба.

- Какво ти е крив сърбинът, че нашите вагони били тъмни! - успокояваха го другите.

- Кой? Той ли? Знам ги аз тях! - отговаря бай Ганьо и клати глава.

Раздадоха ни по една свещ на купе. Някои лампи, мисля, че успяха да нагласят и запалят. Потегли тренът. Пътниците накапаха гореща лой по прозорците и закрепиха свещите. Това беше първото побългаряване на новите вагони. Второто побългаряване се извърши още в първата нощ: всичките клозети (извинете, господа) се превърнаха в клоаки.

Както и да е, минахме Сърбия. Но да не мислите, че току-тъй тихичко, скромничко я минахме. Охо! Българинът не е прост! Дето имаше възможност, бай Ганьо не пропускаше случай да уязви сърбите, да им напомни Сливница. В Ниш и Белград даже той питаше всички служещи и хамали: "Ти не си ли българин, право кажи? Вий всички сте българи, ама се сърбеете."

Потеглихме из Унгария!... Тук пък се запалиха колелата на един вагон! Хай да ви вземе ашъма с майстори! Спряхме се дълго време. Поливаха, гасиха, палиха, смъдиха... хеле тръгнахме. А маджарите- смях! Знаеха! - български туристи!... И още на едно място се запали този вагон - хеле оставиха го по дяволите на поправка. Бай Ганьо, опитен човек, пътувал други път, разправяше на по-простите си спътници:

- Сега Пеща ще гоним. Пеща минем ли - Виена, Прага е оттатък Виена. Всичките тия места съм ги изръшнал - на пръсти ги зная.

На малките станции не се спирахме. На големите спирахме, колкото да ни отворят линия. Богатата Моравия обърна вниманието на всички. Прекрасно обработените долини, разкошните градини, безчислените фабрики и заводи накараха даже и бай Ганя да допусне преимуществото на Моравия пред нашето отечество: "И ний работим, ама и тези синковци не падат по-долу, аа, не падат по-долу, пипат синковците." Но като се сети, че се е увлякъл в похвалата, прибави: "Ама всичкото нафиле. Те работят, пък немецът го яде."

Из пътя не се минуваше без комедии. Ний - аз, Ванчо, Фильо и Иваницовия син (не вярвам да го познавате) - заехме едно купе от първи клас, в съседното, второкласното отделение се намести бай Ганьо с няколко другари, богато снабдени с провизия. Бай Ганьо от бързина, види се, беше забравил да тури в дисагите закуска. "А бе най-сетне българи сме, ще се прегледаме. От тогози къс хляб, от оногози сиренце - ще помине човек. Ами!" И наистина, той помина добре. Другарите му го угощаваха с ядене и пиене - той ги угощаваше с най-горещ патриотизъм, смесен с апетит и жажда. Но всичко си има край. Свърши се най-последно провизията на съседите ни, изпразниха се галоните. (За да избягна една груба грешка, трябва да се поправа: галоните се изпразниха още като хвърчахме над Сливница и Драгоман с "Да живее България, урааа! Дай да си наквася устата бе, урааа!")

Бай Ганьо почна да се присламчва към нашето купе. Отпърво диреше разни предлози: ту кибрит ще поиска, ту една чаша коняк - че го заболял стомахът, - а сетне лека-полека усвои се, попривикна и, кажи-речи, не излиза ще от стаицата ни. Забрави другарите си, па и защо му са? - Няма нищичко - всичко изядено, всичко изпито, - а у нас, слава богу, все се понамирваше по нещичко - купувахме си по станциите. Бай Ганьо от любопитство не изпускаше случая да опита иностранныте продукти:

- Туй какво е, грозде ли е? Браво! Гледай! Я дайте една чепчица. Мм! Хубаво! Браво!

Любознателността го караше да се запознава по този начин със закуските ни, с коняка ни, с табакерите ни.

- Тази табакера дали е от кавказко сребро? - любопитствува бай Ганьо, като вижда едного от нас, че се готви да запуши.

- Не е, виенска направа е! - отговаря притежателят.

- Тъй ли? Я дай да я видя. Ц... ц... ц! Гледай! И тютюн има, български, нали? Браво! Я чакай да завъртя една цигарка. Аз си имам цигарени книжки, ако ви потрябват - тук съм!

Че е тука, ний го чувствувахме доста: и по миризмата на ботушите му, и по специфичния аромат на потното му тяло, и по неговото настъпателно движение към окупирането на цялото канапе. Отпърво той седеше на крайчеца на канапето, сетне почна да сяда по-удобно, по-сетне трябваше троица да седим на едното канапе, трябваше Иваницовият син да се свие на крайчеца на другото, за да има възможност бай Ганьо да вземе хоризонтално положение. И той не изпускаше случай. Ний се сговорихме да опитаме докъде може да стигне потребността на бай Ганя за удобства и той почна чистосърдечно да дава храна на нашето любопитство:

- Я се поотмести малко към края да си сложа и другия крак. Ха така! Браво! Е-е-е-х! Майка му стара! Кеф! Я чувайте машината какво прави: тупа-тупа, тупа-тупа! Фърчи!... Много обичам така да се обтегна. Отвъд тясно. Па и другарите - прости

хорица, какво ще приказваш с тях?... Какво ядете там, круша ли? Браво! Я да видим, тъй както съм легнал, мога ли изяде една круша. Благодарим! Отде ги взимате вий тези неща?

- Купуваме ги - отговаря едва сдържано един от нас.

- Тъй ли? Браво! - одобрява той с пълни от сочната круша уста. - Аз обичам круши.

Бай Ганьо, унесен от монотонните удари на локомотива, почна да дреме. Мисля си аз какво, какво да му скроим. Най-сетне озари ме една гениална мисъл. Направих предварително знак на другарите си и казвам:

- Да направим, господа, по едно кафе. Я подайте спирта и машинката.

- Кафе ли? - извика бай Ганьо и скочи от канапето като ужилен. - Има хас?

- Какво кафе ще правим, вода няма - обади се артистически престорен Иваницовият син.

- Вода ли? - извика със същия глас бай Ганьо. - Само вода искайте от мене. Ей сегичка! - И той изхвъркна от купето.

Изпокапахме от смях. Иваницовият син се изтегна и зае цялото канапе. Върна се бай Ганьо и пъхти повече, отколкото имаше нужда. Трябваше да ни покаже какъв труд и мъка е претърпял за наше добро. В ръката му една стомничка.

- На, намерих, видяхте ли? Претарашувах всичките вагони! Най-сетне виждам стомна, грабнах я завчас, една жена ми извика: "Хей, дай тук водата, тя е за детето ми." Аз какво да излъжа, какво да излъжа, дойде ми на ума: "Извинете, госпожо, там на едного му припадна." "Тъй ли", кай. "Тъй." "Е, тогава скоро занеси му вода и пак донеси стомничката." Ахмак жена!... Пуф! Изпотих се. Хайде сега кафенце!

- Не ви ли е срам, господине! - каза с укор един от другарите, който не можеше вече да сдържа своето негодувание.

Бай Ганьо го изгледа с обтегнато лице, като се стараеше колкото е възможно по-нагледно да изобрази своето искрено учудване; след туй съвсем неочаквано каза:

- Аз ми дойде на ума, че е скроена работата, ама хайде, рекох. Е дайте тогаз барем една цигарка и едно коняченце.

Дадохме му цигарка и коняк и той си отиде в своето купе, при простите хорица.

- Страшни диванета са туй учените - зачу се след малко бай Ганьовият глас в съседното отделение; - аз не зная как ги търпят такива на служба. Ама чакай, ще се върне бай ти Ганьо в България, па видя щем кой е кум, кой е сват.

Наближавахме чешката граница. С нас пътуваха и комисарите, пратени от правителството да се научат как се нарежда изложение, та да наредят и Пловдивското. Един от тях закачи по гърдите на всички пътници български трикольорчета. По пътя още се разнесе слух., че ще бъдем посрещнати тържествено както на границата, тъй и в Прага, следователно бяхме подготвени към срещата - но туй, което видяхме в действителност, надмина всичките наши очаквания.

Ето и пограничната станция, локомотивът вече свири. Виждаме, отляво и отдясно на железния път стича се свят към станцията. Ръсеше дъжд и търчащите мъже, жени, деца носеха отворени омбрели. Спряхме се. На перона задръстено с хора. Веднага една музика гръмна "Шуми Марица". Един хор след това изпя "Kde domov můj" за безкрайно удоволствие на всинца ни, а особено на бай Ганя, който похвали между нас чешкия народ, че доста добре изучил гласа на народната

българска песен "Где й родът ми", само че думите изговаряли малко неясно, та не се твърде разбирало.

Кръв се хвърля в главата ми от срам, като си спомня поведението, което ний държахме при тая първа среща. Представете си, господа: стекъл се градът, дошли хора от селата да посрещнат братята-българи, довели музика, дошъл хор, наредили се сума момичета с букети в ръка, чакат да слязат братята от трена да ги посрещнат, да ги поздравят с думи, с песни, с музика, с букети; а "братята" си подали главите от прозорците и гледат! Вярвайте, вярвайте, господа! Прозорците на вагоните, знайте, тесни, един си подал главата, друг се гуши през рамото му, трети подава отдолу само половината разкривена физиономия с едно око и гледат! - Да се стопиш! Ех, де да имаше една минутна фотография! - Посрещачите се слисаха. Не знаеха и те какво да правят - де да даят букетите! Музиката спря, спря и хорът и настъпи мълчание и взаимно огледване. По едно време бай Ганьо слезе от вагона. Всички чехи устремиха очи към него и му направиха път да мине и той мина... Боже! Как важно мина бай Ганьо посред стотини очи и ръце, които му простираха букети. Той потегли с цяла шепа и завъртя нагоре левия си мустак, издаде навън лактите си, изкашля се на дебело и погледна с едно око госпожицата, която беше поднесла букета си почти под носа му, погледна я и пошава с пръстите на лявата си ръка, обърнати нагоре, като че искаше да каже: "Посрещаш ли, моме, посрещаш ли? Хубаво правиш, посрещай, аз обичам" - и си замина, без да я удостои с честта да й приеме букета. Момата сконфузено си прибра ръката. След малко бай Ганьо се появи, като закопчваше не съвсем грациозно една част от тоалета си. Пак му сториха път, пак засука левия си мустак, пак се изкашля, изсекна се с пръсти и се покачи във вагона. Локомотивът изпищя и тръгнахме.

За да не помисли някой от вас, че аз преувеличавам, че нарочно украсявам разказа си, за да окарикуря бай Ганя, ще ви кажа, че, напротив, аз пропускам някои работи, защото и сега ми се стяга сърцето, като си ги припомня. Например, аз умълчах още в начало да ви кажа каква картина представляваше нашият трен още на втория ден от пътуването ни. Нали ви споменах, че нашите туристи бяха задигнали със себе си и кърмачетата; като оставя настрана плаحوвете и писъците, ще ви кажа, че клозетите бяха се превърнали и в перачници, дето перяха детските зацапани ризички и гащички, а коридорите на вагоните се превърнаха в сушилници за това пране: проточиха въжета и простряха не дотам изпраните гащички: те заменяваха флаговете, с които трябваше да украсим нашия трен; вместо триколюр - бяло, зелено и червено - у нас лъщяха на слънцето множество двуколюри - бяло и жълто. Тези прелести украшаваха нашия трен и тогава, когато се спирахме по станциите в Чехия и народът с музика, с песни, с букети, с приветствени речи на кметовете и на другите представители ни посрещаше. Тези жълтобели флагове се развяваха по въжетата и тогава, когато нашият водител, господин Василяки, оглушаваше чешките слушатели с гръмогласните си чувствителни речи и когато господин Петко гъделичкаше националното самолюбие на братския чешки народ на всяка станция със своите ораторски слова, от които ясно се чуваха за по-далечко стоящите само думите: "Братя! Иван Хус... О! Иван Хус, братя!", и когато бай Ганьо възнегодувал от това, че в речите не поменуват за нашите исторически великани, мушкеше един учител в хълбоците с думите: "Даскале, кажи и ти нещо бе, нека им покажем кои сме, сега му е времето, кажи нещо я за Филип Тотя, я за Крума Страшний или изпей някоя песен..." А двуколюрните флагове все се развяваха!...

Целият ни път от чешката граница до Прага беше едно триумфално шествие; край градове ли, села ли, през полета ли - дето поминеше нашият трен, шапки захвърчаваха нагоре и нескончаемо "nazdar!" цепеше въздуха. Аз забележих една работница в полето, която, като видя, че мъжете махат и хвърлят шапки, помахаша с ръце, па взе, че си развърза кърпата от главата, завъртя я на въздуха и запищя: "Nazdaar!" Друго: минувахме край един град (не помня как се казваше и де ще запомниш, ний бяхме слисани тогава), по улиците свят, по прозорците свят, по дърветата, по оградите, че и по стрехите. Та в този град, помня, забелязах на едно място, строеше се една нова къща, почти изкарана, и гредите на стряхата бяха нахвърляни, на върха на стряхата беше забоден един дълъг прът, окичен със зеленчук, и на върха му флаг (като по нас, кога строят къщи): няколко работници отгоре, като видяха, че по цялата улица от всичките етажи махат кърпи и викат "nazdaar!", затичаха се по гредите към върха на стряхата, обхванаха пръта с флага и потеглиха да го извадят, за да ни салютират, но, види се, беше закрепен солидно - не можах да го измъкнат, но го разклатиха в основанието дотолкова, щото можеше да се развее с една малка амплитуда наляво-надясно. Тези два случая - с работниците в полето и с дюлгерите на стряхата - ме трогнаха във висша степен. Не приличаше туй на нашите: "Цялата интелигенция цепеше въздуха с френетически ура", "Днес целият народ ликува..."

Пристигнахме на станцията в Прага, На перона не забелязахме много хора, имаше само официални посрещачи: помощникът на кмета, ако не се лъжа, и членовете от комитета на изложението. Тази среща ми се показва глуха; привикнахме на триумф! Пък то крушката си имала опашка; хората, по-разпоредителни, знаят, че като слязат от трена 160 души, ако има публика на перона, ще се смесят, ще се слишат: ще стане една каша от гости, гостоприемци и от багаж, затова оставили дебаркадера празен и се явила само една комисия да ни посрещне. Почнаха се пак приветствия и речи, от една страна "Bratři...! Bulhaři...! Velik slovansky... Cyrila Metodej", от друга страна "Braři, my jsme přišli poučitse u velkeho Českého ěroda!"... от трета страна: "Братя! Великият Иван Хус!... Да, братя, Иван Хус е велик!" А бай Ганьо от своя страна недоволен, че поменуват само Кирила и Методия, пак мушка учителя: "Каж и ти нещо бе, даскале, малко ли ги имаме и ний, за Аспаруха кажи или земи, че надуй кавала - сега му е времето!..."

Тук ни казаха, че всички ще идем в градския клуб "Meřčanska Besseda", а оттам ще ни разпределят по квартири. Разпоредиха се да ни донесат там багажа. Тръгнахме. От перона влизаме в станционната зала и какво да видиш! Свят! Почерняло от свят! Буквално яйце няма де да пуснеш. По средата една ивица, колкото да минем. Отсам и оттатък наредени дами с букети. Всички облечени празнично. Че като гръмна едно "nazdar!", че като почнаха да ни подават букети и да ни обсипват с цветя, че като излязохме на улицата и погледнахме - боже! - додето ни стигаше окото: оставили само една ивица за нас, а всичко задръстено с хора и пак редове дами, и пак "nazdaaar! nazdaaar! ураа!" - и пак град от букети. - Царска среща!... Насядахме посред виковите и цветята във фойтони и потеглихме. Сега, доколко грациозно сме насядали и сме се разместили с домочадието и кърмачетата - оставам на вас да си представите! Ний бяхме като гръмнати от неочакваната грандиозна среща! Снемаме шапки наляво и надясно; после се сетихме да ги свалим съвсем (като бъде за сещане, ний много се сещахме, а! Разбираме ги тия ваджии,

етикетите!). Една усмивка беше замръзнала на конвулсивно треперещите ми уста и като че ми се искаше хем да се изсмея, хем да заплача, хем да се проваля вдън земя!

Стигнахме в "Мещанска беседа" и заехме масите в градината. Чакахме да пристигне багажът ни и да ни разпределят по квартири. Няколко файтонджии чакаха, горките, цял час около портите да им платят, но много от нашите туристи не намериха за нужно да плащат. "Голяма работа - казваше бай Ганьо, - какво им струва да ни заплатят файтоните? Най-после - славяни сме! Тук да си покажат славянщината, ха де! Ами как! Всичко без пари! С пари и баба знай! Само едно голо - "наздар"...

Пристигна багажът и почнаха да ни разпращат по квартири. Погрижили се хората да ни намерят помещения. Аз няма да ви разправам за кавгите с файтонджиите, с келнерите в клуба, с разпоредителите за окъсняването или погрешното разменяване на багажа, за неудоволствията от квартирите, за пазарлъците и други такива. Да се пренесем с вас за една минута в нашата стая (не бойте се, госпожо). Ний се настанихме в една голяма стая четворица. Имахме всички удобства. Стаята ни гледаше към двора... На срещната страна се издигаха същото число етажи. По едно време слугинята, която ни шеташе, Анушка, като снемаше саксиите с цветята от прозорците, за да може да ги затвори, обърна се внезапно към мене и сконфузено ме попита, като указваше с очи към насрещните прозорци:

- Prosim vas, pane, je ten pan také Bulhar? Račte se podivat, co dělá! Lak je černý! Vlasatý jako něejaký dikař! Ha-ha-ha-ha!

Погледвам по указаното направление и какво да видя? Бай Ганьо при отворени прозорци, без да спусне завесите или жалюзите, освободил се от горните си дрехи и в момента, когато аз погледнах, той се хилеше на нашата слугиня и гладеше влакнатите си гърди, види се, с туй искаше да я плени.

В местните вестници същия ден се появиха приветствия за скъпите (имаха право) гости - bratři Bulhaři. Напечатана беше и програмата, по която ний ще посетим изложението и забележителностите на града Прага. Печатаха отчети за нашите посещения: де сме ходили, как сме били посрещнати, как са ни приветствували, какво сме им отговаряли. Името на нашия водител, господин Васибеки, гърмеше; той заслужи това внимание с безчислените си речи. И право да си кажа, каквото щете, но ако не беше господин Васибеки да им позамаже очите, ний съвсем щяхме да се провалим.

При входа на изложението ни посрещнаха членове от комитета. И пак речи за Českého Nàroda, за Bulhařského Nàroda. Тук, видите, не се сбъркаха да ни посрещнат като сърби, каквато погрешка, разказват, станала при входа на Пловдивското изложение: сливенци и ямболци се намирали в постоянен антагонизъм - от завист ли, от съперничество ли, кой знае от що. Явяват се пред входа на Пловдивското изложение сливенци, а един от комитета им държи реч, като ги мисли за ямболци, и хвали ли, хвали: "Храбрите ямболци, славните ямболци!" А сливенците се потят, кашлят в шепа, мигат... Картина!...

Влязохме в изложението. Един от комитета ни поведе да направим набързо един общ обзор на главните отдели. Е че кого води? - Нашите туристи - цели англичани!... Като влязоха веднъж ония ти хора в ботаническия отдел - няма излизане!

- Иванчо, Иванчо, ела, ела тука, я виж лале, какво голямо! Помниш ли, у леля ти има такова лале! - вика един от една страна.

- Марийке, Марийке, ела, ела тука, виж мимоза, това е мимоза, видиш ли? Помниш ли в атласчето, дето ти го купих за Великден? - вика друг от друга страна.

- Я гледай, босилек! Ц... ц... ц... И чехите имат босилек, браво! - обажда се трети и рукват да гледат босилека.

- А бе аз здравец не виждам тука - обажда се бай Ганьо с недоволен глас, - проста им работата, ако нямат здравец! И-и, у нас! По балкана! Ех, мама му стара!

А членът на комитета в това време стои като на бодли! Чакаха да се поизприкажат скъпите гости!...

Аз не можах да се сдържа, излязох от ботаническия отдел и отидох да зяпам из другите павилиони. В моето отсъствие фотографирали скъпите гости и на другия ден в един илюстриран вестник се появи цялата група.

Водиха ни в Hradčany, дето са дворците на чешките крале. Показаха ни раз ни исторически къошенца: стаичката, дето заседавал съветът и било решено началото на Трийсетгодишната война; прозореца;, през който били хвърлени в пропастта чешките патриоти. Водиха ни в стария градски дом, в стария и новия музей. Дадоха в наша чест една опера в Narodní divadlo, дадоха една вечеринка в "Мещанската беседа". Ходихме у пана Naprstka, многоуважаван гражданин, едно време компрометиран пред австрийското правителство, забягнал в Америка, съставил си там богатство, завърнал се в Прага и сега, окръжен от почести и уважения, занимава се с филантропия. Има свой музей и библиотека. Стопанинът ни посрещна с всичкото радушие и гостоприемството на един славянин. Тук се държаха най-чистосърдечните речи. В една от стаите имаше дебела книга, в която посетителите записваха имената си. В един момент, когато бяха се натрупали мнозина около книгата и всеки бързаше да грабне перото и да увековечи името си, бай Ганьо ме дръпна за ръкава и нетърпеливо ме запита:

- А бе за какво се записват там?

Аз, като знаех предварително, че никакъв предлог за записване не би удовлетворил бай Ганя, ако от това не произтича нещо за пред кума, казах му на шега: който не иска да обикаля по-нататък старините на Прага, може да се запише в тази книга и да обядва у pana Naprstka.

- Тъй ли? - извика бай Ганьо. - Поврага им старините, дайте тука перото! Дайте бе, дайте по-скоро перото! С плайваз не може ли? Дай, дай, че бързам! - и почна с лактите си да разтваря път към масата, върху която лежеше голямата книга. Настъпиха се, сбутаха се с едного, почнаха да отнемат един от друг перото, накапаха книгата с чернило и най-сетне разтрепераната, влакната и потна ръка на бай Ганя украси една от страниците с две звучни думи:

- Сърдитко Петко - празна му торбичка! Хайде бе, остави ги! Само знаят да скубят! Нали ги зная аз тях! Славяни!... Бошлаф!...

VI. БАЙ ГАНЬО У ИРЕЧЕКА

- Туй, дето го разказа Цвятко - обади се срамежливият Илчо, - то е по-подирна работа, пък аз зная, че бай Ганьо по-рано е дохождал в Прага, бавил се е дълго време и е продал доста розово масло. Искате ли да ви разкажа?

- Щом е за бай Ганя, недей пита, разказвай! - отговорихме ний.

- Добре. Слушайте тогава. Пристигва бай Ганьо от Виена в Прага. Слиза на станцията, нарамва си дисагите и излиза на улицата. Файтонджиите се спущат да му предлагат услугите си - той им прави знак с глава, че не ще. Те разбират знака му за утвърдителен и един файтон се изпречва отпреде му. Бай Ганьо се сърди, блещи се и прави сърдити жестове. Това забелязва полицейският и заповядва на файтоните да се оттеглят. Мисли си бай Ганьо от кого да узнае де живее Иречек, нашият историограф. Иречек е живял в България, обича българите, ще иде бай Ганьо у него: "Добър ден" - "Дал ти бог добро" - и може да го покани в къщата си; защо ще си дава паричките по хотели?- Додето си мисли така, пред него се изпречва един трегер с червена шапка и предлага да му носи дисагите. Бай Ганьо го пита знае ли де живее Иречек, трегерът отговаря отрицателно, по дава надежда, че ще може да се намери, и пак простира ръце да поеме дисагите. Бай Ганьо не му ги дава, едно, защото мускалите са вътре и може "да запраши нанякъде" и, друго, гледа го облечен добре, кой знае колко ще го оскубе.

- Ваша милост, вървете напред, аз подире ви - казва вежливо бай Ганьо. - Оставете дисагите, аз ще ги нося.

Тази вежливост бай Ганьо я пуца със сметка: хем ще предразположи трегера към себе си, хем ще му покаже, че не е някой голям и богат човек, та да не мисли онзи да го оскубе.

Вървят, разпитват по кръстопътищата де живее Иречек; най-сетне сетил се някой, че въпросът е за професор Иречек, казал им де да попитат, попитали и го намират.

Бай Ганьо казва на трегера едно "да си жив, благодарим" и влиза в квартирата на Иречека.

- О-о! Добър ден, бай Иречек, как си, добре ли си? - извиква бай Ганьо с един най-приятелски тон, щом влиза в кабинета на стопанина.

Последният му подава зачудено ръка, поканва го да седне и се сърди на своята памет, която не го подсеща кой е този любезен приятел.

- Не ме ли познаваш? - припомня бай Ганьо, като смесва ту "ви", ту "ти". - Вий нали бяхте министър в София?

- Да.

- Е и аз съм оттам! - заключава тържествено бай Ганьо. - То се казва емишерии сме, хе, хе, хе, ами как! Помниш ли статията във в. "Славянин"?

- Да, да, спомням си - отговаря сдържано-снизходително Иречек.

- Ей че бяха те нацапали!... Ама ти си гледай кефа, хич да не те е еня! Аз колко съм ви хвалил!... Те викат Иречек такъв, Иречек онакъв. - "Да ме прощавате - викам, - не е тъй."

Иречек познава добре българите и затова никак не се учудва на тази фамилиарност на бай Ганя. Разговорът продължава няколко минути в този тон, сетне минува на по-практическа почва: бай Ганьо хвали квартирата на стопанина, загатва му доста осезателно, че "най-сетне има място и още един странен човек даже да се прибере тука", говори му за гостоприемството на българите, изказва съжаление, че "виж, другите не са като нас, българите; чужденец да влезе в българска къща, ще го нахранят, ще го напоят, ще му постелят". Иречек се старее да му внуши, че квартирата е тясна за домашните му. Бай Ганьо си прави оглушки и развива темата за българското гостоприемство. От тази тема разговорът се извива към търговийката на бай Ганя. Той съобщава на стопанина, че е донесъл за продан розово масло, и му

заявява: "Утре, ако щеш, води ме по всичките фабрики, аз съм съгласен; ще ми превеждаш, че не знам езика, а?" Иречек бърза да отговори, че не е запознат с фабрикантите на етерни масла, понеже занятията му са съвсем от други род, а освен това няма свободно време, но ще му каже де се събират българите студенти, та измежду тях някой може да му услужи.

- Ако щете, санким - допълня бай Ганьо, - няма да те пресилвам. Аз ще дам и на госпожата (тука ли е тя?) един мускал масло. Познавам я и нея, как не (Иречек не може да се начуди за коя госпожа е думата). Па ако имате тука роднини, приятели, кажете им, че съм донесъл масло - то не е срамота! Аз ще се навъртам по-често около вас, ще си приказваме за България. Па ако обичате, съгласен съм и у вас да остана, додето съм в Прага. А?

- Извинете, но...

- Казвам, санким, ако обичате - обяснява сплетено бай Ганьо, - и мен ми е по-добре на хотела, ама хайде, рекох, Иречек - наш човек...

- Благодаря за вниманието; аз бих ви задържал на драго сърце у дома, но не разполагам с лишни помещения. Днес обаче вий сте наш гост и ще обядвате у нас.

- Да обядваме, защо да не обядваме! - съгласява се бай Ганьо. - И ваша милост, казва се, ако не от мойта - от българска софра все сте яли.

Иречек е зает с една спешна работа, която с влизането на бай Ганьо се пресича. Стопанинът седи като на бодли и не знае как по деликатен начин да експедира временно сладкодумния си гост. Той звъни, явява се един слуга, комуто поръчва да съобщи на домашните, че им е пристигнал гостенин от България. Влиза след малко майка му. Бай Ганьо едва се повдига от стола си, прави с ръка едно двойно движение към челото си и снизходително изговаря: "О, здрасти, здраво-живо, дайте да се похванем, ха така, по български. Как сте още? Радвам се."

Госпожата го приветствува любезно и с цял ред въпроси показва жив интерес към отечеството на гостенина.

- Е, кажете сега правичката - пита бай Ганьо, - къде е по-хубаво, в Прага ли, в София ли?

Госпожата е в недоумение, тя не е била в София, а бай Ганьо при тоя въпрос погледва с дяволска усмивка Иречека, като че иска да му внуши своя възглед за жените: "А бе жена нали е, какво ще приказваш с нея?..."

- Негова милост ще обядва днес у дома - обръща се Иречек към майка си и сетне, за да може да продължава занятието си, по немски я моли да заведе бай Ганя в друга стая. Госпожата предлага на бай Ганя да минат в съседната стая. Бай Ганьо погледва проникателно Иречека, погледва и дисагите с мускалите, прави сметка с вежди: "По немски нещо си продумаха, кой знай! Ама не вярвам. Най-сетне министър е бил у нас. А бе то и министрите не са стока я! Ама за тогоз не ми се вярва" - и след това става нерешително и тръгва по указанието на госпожата към съседната стая, но като дохожда до вратата, обръща се и иска да прочете на лицата на стопаните тяхното намерение и забелязва няколко неми знакове, с които действително в този момент се обмениха домашните; тези знакове означаваха: "Гледай да го занимаеш с нещо по-дълго време, понеже имам много бърза работа", но бай Ганьо го изтълкува иначе.

- Тези неща тука може да ви пречат - заявява той, като показва с очи на дисагите.

- О, никак не. Моля, не се безпокойте - отговаря Иречек.

- Ама все ще ви пречат, знам аз. Я чакай да ги взема в другата стая - и посягва да ги вземе, но домашните любезно се съпротивят. - Мигар ме е страх, не, ами така, рекох...

Минуват в приемната стая и госпожата затваря след себе си вратата, за да не се чува шумът в кабинета. Тя се старае всякак да занимае бай Ганя с нещо любопитно: предлага му разни албуми, показва му картини, слага пред него цял куп илюстрации, но умът на бай Ганя е съвсем на друго място и той на любезностите на госпожата с престолено равнодушие отговаря:

- Не ща, благодарим: гледайте вий. Колко съм ги гледал аз такива картини и портрети! Не ме гледайте, че съм млад!

Бай Ганьо поглежда нетърпеливо на своя огромен сребърен часовник и почва един твърде интересен и своевременен разговор:

- Аз много съм любопитен да изуча Европа. Ето сега например, да речем, у нас дойде ли пладне - седат да обядват. У вас инак е наредено. Вий кога обядвате например?

- Ний обядваме в 5 часа обикновено, но днес можем да обядваме и по-рано. Извинете, ще ви оставя само за една минутка - каза госпожата и излезе из другите врата.

Бай Ганьо седи сам в салона, зяпа разсеяно картините, час по час плюе по килима (не че е гладен, ами кой знае!), разтрива го с ботушите и се вслушва при най-малък шум в кабинета. Чува той по едно време, че Иречек става от стола си, пристъпва няколко крачки и се спира. "Ама и аз диване, защо не си пренесох дисагите в тая стая." Бай Ганьо седи като на тръни; най-сетне не го сдържа, става, пристъпя тихичко по килима към вратата на кабинета, навежда си ухото към дупката на ключалката и слухти; той чува само собственото си често дишане и ударите на кръвта в ушите. Но и тук бай Ганьо не се успокоява, той не вижда нищо през ключалката и като натиска нерешително дръжката на вратата, отваря я, подава си тайнствено главата в кабинета и вижда Иречека, приклепнал близо до дисагите му пред един шкаф с книги. Бай Ганьо се хили насреща му:

- Хи, хи, хи, работите ли, работите ли? Хи, хи, хи! Чакай, рекох, да надникна. Работете си, нищо, аз пак ще затворя.

Иречек го гледа зачудено, без да му мине през ума причината на това своеобразно любопитство.

Обедът готов. Минуват в обедната стая и седат около трапезата: родителите на Иречека, сестра му, бай Ганьо и той. Бай Ганьо, преди да почне обедът, начева да се кръсти, хем се усмихва, с което иска да покаже на стопаните, че той не е от онези простите хорица и не че дотам вярва, ама все не е лошо (с дявола сме добре, какво бива и на господата малко тамян да покадим - за зор заман).

- Аз съм леберал, от лебералната партия - пояснява той, - ама сегиз-тогиз удрям по едно кръстене, то не е зле, хора сме... Това какво е, супа ли е? А, аз обичам супа. Чорбата е турско ядене. И ний сега повече супа ядем. Ах, пърдон, извинете, оцапах ви бохчата... Ц... ц... ц... Тях да се не види!...

Увлечен от желание да се препоръча за цивилизован човек, бай Ганьо не можа да поеме право чинията със супата, която му подаде стопанката, и изля доста от нея върху масата и додето да му попречат, той събра една част с лъжицата и я изсипа в чинията си. Стопанката не искаше да му позволи да яде от тая супа, но той от деликатност загради чинията си с ръце и не искаше да му я менят.

- Аз имам чушки в дисагите си - събщи ненадейно бай Ганьо. Той гореше от желание да си разтрие една чушчица от дребните в супата, която се показва съвсем бледна за неговия стомах, но се стесняваше да извади чушки, да не го помислят за простак, та искаше по-напред да сондира стопаните.

- Да? Имате чушки? - обади се Иречек.

- Как не, нося си аз чушки; нали знаете, "България майка мила" не може без лютичко - казва иронически бай Ганьо и без да чака повече, скача от стола, спуска се в кабинета, домъква дисагите си, приляква над тях гърбом към стопаните и донася на трапезата две чушки.

- Две стигат за петима ни, страшно са люти - заявява той, като изтърсва половина чушка със семките в чинията си и остатъка любезно предлага на стопаните: - На, заповядайте, разтрийте си, хе, хе, хе, по български! Не, не, разтрийте, слушайте мене и ще видите какво нещо е. Е, вий знайте: насила хубост не става. Чакайте аз да си разтрия, че да ви покажа какво се вика супа.

И наистина, бай Ганьо разлюти супата си до такваз степен, щото един непривикнал човек би се отровил. И почна да сърба; ама сърба българинът, не се шегува, триста псета да се сдавят, не могат го заглуши. Едри капки пот му замрежиха челото и като че се стремяха да рукнат в чинията му. Бай Ганьо сръбне веднъж откъм върха на лъжицата, остави лъжицата и затисне лютата влага с два-три залъка хляб; пак вземе лъжицата, сръбне супа, смръкне с носа си навътре и пак два-три залъка хляб.

- Я ми подайте още едно късче хлебец. Вий съвсем без хляб ядете - учудва се бай Ганьо. - На българията дай хляб; ние много хляб ядем; да не се хваля, ама с таквази чорба, пърдон, с таквази супа цял самун хляб изядам. Бас държа.

Бас не държаха, но и без това бай Ганьо унищожи доста хлебец.

- Туй винце отде го вземате - любопитствува бай Ганьо, не че го интересува отговорът, а така, да намери предлог за още някоя чашка.

- Купуваме го - отговаря стопанинът, - добро ли е ?

- А-а! Чиста стока! Купувате го, а? Я подайте шишето насам. Каквото се е запалил стомахът ми от чушката като нажежено желязо, да ливна сега цялото шише, ще зацвърчи отвътре. Ех, у нас винце, половин лев оката, като му светнеш една окица - тука ли си!... А, оригнах се, прощавайте: туй малко просташко пада, ама пърдон, човещина, не можеш да го задържиш!...

бедът у Иречека благодарение на бай Ганя излезе доста оживен. Кафе им поднесоха в приемната стая. Бай Ганьо в благодарност за вкусния, а главно сития обед, иска да почерпи стопанина с една цигара тютюн и как да се случи тютюнът му в дисагите. Право казано, табакерата беше в джеба му, но трябваше да намери предлог да понавести дисагите, не може той да си остави мускалите така у чужди хора, всичко става на тоя свят.

Бай Ганьо не ще и да чува отказването на стопанина да запуши от тютюна му: "Как тъй, джанъм, хич може ли да бъде български тютюн да не запуши човек!"

Запуши бай Ганьо и почна с наслаждение да сърба кафето. Ето кое се казва сръбане!... Да се намираш в таквози приятно настроение, да минеш с един събеседник цели часове, да си в стая, дето никой няма да чуе какво приказваш, па и да чуе, няма да те разбере - при тия благоприятни условия да се сдържиш и да не заприказваш за политика, това е вън от силите на бай Ганя. Не може да се сдържи той, изля си душата:

- А бе, бай Иречек, я ми кажи твоя милост леберал ли си, консерватор ли си? Май-май, че си консерва, както виждам. И аз, ако питаш, не мога да ги разбера нито едните, нито другите, ама хайде, да не им остане хатъра... Знайш, алъш-вериш е то, не е шегата... Па да ти кажа ли правичката... (Тука дали няма някой да ни подслушва?) Да ти кажа ли правичката?- И едните, и другите са маскири!... Ти мене слушай, па се не бой! Маскири са до един!... Ама какво да сториш? Не се рита срещу ръжена!... Търговийка, предприятийца, процеси имам в съдилищата - не може. Не си ли с тях - спукана ти е работата! Па и мене нали ми се иска - я депутат да ме изберат, я кмет. Келепир има в тия работи. Хората пара натрупаха, ти знаеш ли? Хубаво, ама като не им клатиш шапка - дявол не може те избра! Тъй е! Аз съм врял и кипял в тия работи, че ги разбирам...

Иречек едва ли се е съмнявал, че гостът му разбира "тия работи".

VII. БАЙ ГАНЬО НА ГОСТИ

Бай Ганьо, като се убеди окончателно, че няма възможност да се настани у Иречека на квартира, дигна си дисагите, без да чува увещанията на стопанина да ги остави у дома му, додето си намери помещение, и тръгна, съпроводен от слугата, за "Nàrodny Kàvàrna" - кафенето, в което се събират българите студенти. Беше вече седем часа, когато той влезе в кафенето с дисагите в ръка и с калпака на главата. Иди, че не го познай кой е и откъде е! Отляво на входа, около една маса, седяха няколко студенти българи.

Един от тях видя входящия съотечественик и сбута другите: "Българин, българин!" Всички се обърнаха в момента, когато бай Ганьо спря един келнер, носещ поднос с кафета, и като се стараеше колкото е възможно повече да изкриви българските думи, за да ги направи понятни за чужденеца, попита с висок глас: "Дека овде български малчики?" - и придружи въпроса с движение на главата и свободната си ръка. Дружен смях от лявата страна прекрати недоумението на келнера. Бай Ганьо се обърна и позна своите черноокички, чернокосички., сгушени съотечественици.

- О-о! Добър ден! Тука ли сте биле? - извика той от сърце, сложи дисагите и почна да граби ръцете на студентите. - Какво ме гледате? Не бойте се, българин съм... Я ми направете място да седна.

- Как ви казват, господине - полюбопитствува един от студентите.

- Мене ли? Защо питаш? Ганьо Балкански. Донесох във вашата Прага малко гюлово масло - ей го тука в дисагите.

- Тъй ли? - извика в патриотически екстаз един от по-младите студенти. - Я дайте да го видим.

Той наистина беше чувал само за розово масло.

- Какво ще му гледаш, масло като масло - отговори бай Ганьо, - то не е за вас. Оставете вий маслото, па ми кажете друго: де да се настаня ? Бях сега у бай Иречека...

- Тъй ли? - извика пак екзалтираният студент.

- Как "тъй ли"? Че защо да не му отида? Отидох - мисля, ще си покаже човещината, ще ме покани у тях на гости. Тая вяр! Тясна ми, кай, квартирата, па не знам какво, па не знам що. Обичал, кай, българите... Той ли! Като има келепир, и бай ти Ганьо знае да обича. - Тъй ли се посреща българин? Българин!... Да не ви излъжа,

нахрани ме човека. И то каква храна - нейсе, запуши я!... Къде са по-гостоприемни българите; българинът, една стая да има, пак ще те покани...

Някои от студентите почнаха да се сещат накъде бие бай Ганьо и чакаха от минута на минута да си открие картите. Само екзалтираният студент се отнесе съчувствено към думите му и сподели явно неговото възмущение от негостоприемството на чужденците.

- Наистина, нашите българи са много гостоприемни - потвърди той с най-голяма увереност, - тукашните не искат да те знаят. Киснем тук из кафенетата...

Студентът, който каза тия думи, беше много напреднал в цивилизацията, но кой знае защо не се ползуваше с особена репутация между своите другари; види се, някои грехове лежаха на душата му; говореха между другото, че много обичал "да удря келепир". Не е за чудо! Тоз пусти грях - скъперничеството - по зараза на окръжаващата домашна среда вгнездява се почти от детски години; изсушава душата на младия човек, като го превръща в най-студен егоист: нищо нежно, нищо благородно не остава у него. Материалният интерес управлява всичките действия на скъперника и определя отношенията му към окръжаващите: никакво морално подбуждение не предшества, никакво разкаяние не следва действията му, насочени без разбор на средствата към добиване на изгоди. Даже тогава, когато тия действия влекат бедствие или позор за някого, и тогава вместо угризения егоистът-скъперник сеща доволство, като че загубата на другите е негова печалба, нещастieto на другите е негово щастие. Едно би смутило нашия млад егоист - да го надхитрува някой. Когато в другите народи думата "хитър" е синоним с лукав, вероломен и прикачена на някое лице, би го понижала в мнението на обществото, у нас с епитета хитър се кичат като с най-почтена декорация: "Брей! Хитро момче излезе, да е живо на баща си, всинца ни измами! Не можахме да го излъжем! Ашколсун. Браво!"

Никакви действия и отношения нямаха смисъл за Бодкова - тъй се казваше той, - ако от тях не произтичаше нещо кьораво, някой келепир. (Дали има в европейските езици думи, съответствующи на тия, в това им значение?) Ако посещаваше тамошните семейства, това не го правеше от общителност, от желание да се запознае с начина на живота у по-цивилизованите кръгове; умствените и нравствените интереси на това общество не само че не го занимаваха, но му бяха и в тягост - те като че бяха скучни интервали, нестърпими паузи, които го разделяха от целта на посещенията му - от кьоравото: я някое угощенище, я някоя разходка на тяхна сметка. Той не можеше да си представи познанство с жени без задни мисли. Държеше цял списък на моми - коя колко зестра има; друго не го интересуваше в това отношение. Също така интересът определяше отношенията му към другарите. Ласкателства, злословия, интрижки и доноси бяха оръдията на неговите изгоди. Даже такива неща като национални и племенни симпатии и антипатии му служеха само да извлича лична полза. Неведнъж е бъркал той в кесиите на разни славянски комитети ту като "от Батак", ту като "емигрант". Но за тия работи Асланов е п? майстор.

Такъв беше екзалтираният студент, който поддържа бай Ганя в мнението му за негостоприемството на чужденците.

- Да, киснем тука из кафенетата, никой не ни кани на гости - повтори той в угода на бай Ганя.

- Ами ти де искаш да те оставят да киснеш ? - обади се с презрителна усмивка един студент с жлъчен изглед, който, види се, отдавна таеше ненавист към младия

егоист. - На ръце ли искаш ти да те носят? Защо? Затуй ли, че неуспял още прага на къщата им да прескочиш, ти ще закачиш първо слугинята, която те посрещне в коридора! Затуй ли, че в тяхното общество ти или като дъб мълчиш, или разтваряш уста само да бръщолевиш пошлости и глупости? Затуй ли, че в лицето им ще ги възхваляваш до небеса, а зад гърба им ще ги злословиш? Затуй ли, че ще им пуснеш прах в очите и ще се препоръчаш за син на милионерин-фабрикант или притежател на кораби, когато баща ти има два чарка за гайтан или две пробити враници - само за да можеш да обаеш родителите и да увлечеш дъщеря им? Защо ще те приемат с разтворени обятия? Кой си ти? Какъв си им? Кому в очите пъхаш твоето гостоприемство? И какво е туй твое прехвалено гостоприемство! - Туй ли, че българинът ще ти постеле мазна постелка и ще те завие със съмнително алище? Ах, оставете, ради бога, тия дивашки самохвалства! Не е ли време да си отворим вече очите?

- Какво си се запалил бе? Сега ли му намери времето да се караш - обади се един от студентите, - когато ни е дошъл гост?

- Нека се поизприкаже човека, пари не иска я? - успокои го бай Ганьо с този типичен аргумент: Пари не иска я!

Може да говори, каквото ще, да върши, каквото ще, само пари да не иска, само да не се косва до нашия джеб, до нашите интереси. Може и да лъже, пари не иска я!

Но след този случаен инцидент не можа вече да се поддържа дружен разговор. Компанията утихна и един след други почнаха да си разотиват. Останаха от българите само бай Ганьо и екзалтираният студент, който не искаше да пропусне случая да извлече някоя полза от своята случайна среща с българския търговец на розово масло. - Претъркули се тенджурата, че си намери капака.

Не се измина един час, и студентът успя така да наклепе другарите си пред бай Ганя, щото го накара от все сърце да извика: "Ашколсун кьопоолар!" След още един час бай Ганьо беше вече в стаята на студента, който умя доста изкусно да експлоатира в своя полза дохождането на гостенина, когато препоръча на хазяите си за свой роднина, милионер, който "има сума фабрики за розово масло". Той успя да заемне от хазяйката - на която не беше плащал доста отдавна наема за стаята - десет гулдена. Додето в едната стая студентът превъзнасяше богатствата на бай Ганя, в съседната стая бай Ганьо беше вече съблякъл антерията си и търсеше в нея нещо с голямо внимание, като мърмеше под носа си: "Пак се навъдил тоя пусти гад." Понятието за чистота не е развито в твърде висока степен у бай Ганя. "Хич жив човек без гад бива ли?" - казват старите хора у нас и успокоени с тази аксиома, не препятствуват твърде усърдно на размножаването на животинките. Па и защо ще се лишават от едно такова удоволствие: пекнало слънце, че защо му е туй слънце, ако не може да излезе на чардака, да се изтегне на рогозката, да кихне два-три пъти от праха ѝ, че да дойде баба му, че да си сложи главата на коляното ѝ, па тя да си завре костеливите пръсти с траурни нокте в косата му и като че тебе ориз, да почне чук!-отсам, чук!--оттатък, че като се изплашат животинките, че като плъзнат по главата, па едно приятно гъделичкане, че като запее бабата, а онова ти слънце балканско пекнало! Идилия...

Бай Ганьо, след като свърши своите ентомологически издирвания, възстанови си тоалета и без да почука, влезе в съседната стая, но тозчас извика: "Пърдон!" - и

имаше защо: той завари в твърде нежно *visà vis* студента и дъщерята на стопанката - те бяха се прегърнали, както подобава на две млади влюбени сърца.

Момата, засрамена, избяга в другата стая.

- А бе защо влизаш така? Засрами момичето - каза с ироническо подмигване студентът.

- Ударил си келепира! - пошепна таинствено бай Ганьо с очи, светнали като на манастирски котарак. - Лъскава, дявол да я вземе! Слугиня ли е?

- Каква слугиня! Дъщеря на хазяйката!

- Тъй ли? Тука не можеш да ги разбереш коя е слугиня, коя е господарка, все лъскави, все чисто облечени. Изпречи се някоя насреща ти, хили се така мазно-мазно, мислиш, слугиня е, закачиш я, вземеш си беля на главата; изпречи се друга, хубавичка, смирена, мислиш, ха това е господарката, станеш ѝ на крака, поканиш я да седне, тя се срами - хелбетя! - говориш ѝ с политика, па сетне я видиш, че ти чисти ботушите!

От разказите на студента, акомпанирани с разни жестове, с които той украшаваше и даваше повече сила и значение на думите си, бай Ганьо узна, че младият момък от няколко месеца под вид на чиста любов атакира с една неотразима настойчивост дъщерята на своята хазяйка-вдовица.

- И тя, диването - пояснява разказвачът, - се надява, че ще я взема за жена! Нека се надява и нека ме храни хубавичко, нека ми ший ризи. Да беше някоя богата - разбирам да я вземе човек, ами тя фукара като мене. Увива се около мене, защото ме счита за богаташ. Я да ме знае какъв съм, ще ламти ли? Страшни спекулантки са тукашните! Ама и аз зная да ги въртя я? - И той разправи надълго и нашироко как ги върти...

- Ашколсун! - извика бай Ганьо с маслени очи, възхитен от младия събеседник.

- Чакай де, че само това ли е? Ако е това, хич да не е! Друга, друга една има, хвърлил съм око на нея, ама кой знай! Нà, ней да мога да завъртя мозъка - има какво да се удари. Богата! За утре съм поканен у тях на гости, че ще ме водят на едно село на разходка.

- Ами на фабриките кога ще ме водиш? - попита практическият бай Ганьо.

- Лесна работа, в други ден. Ти утре остани тука, върти се около тях, те, като те видят, че не знаеш език, няма да те оставят да идеш на гостинницата, ще те поканят у тях и ще се наядеш бадева.

И наистина, на другия ден сутринта рано студентът отиде на гости, а бай Ганьо остана в квартирата само с хазяите. Както обикновено, и този ден той стана много рано, събуди и изпрати другаря си и чака още цял час, додето да се събудят стопанките. Това чакане беше много тежко за него, той чувствуваше някаква голяма нужда, като всеки човек, па забрави да попита и студента где е онова и - ще не ще - трябваше да чака да станат домашните и - срам не срам - да ги попита. Много е лошо, като не знае човек език на чужбина, за най-простото нещо не могат да те разберат, все трябва с ръце, с пръсти да им разправяш, да им показваш... А пък всяко нещо показва ли се? Бай Ганьо знаеше езици, по турски да ти приказва като турчин, влашки разбираше, сръбски., руски чат-пат, но немците и чехите не разбират ни един от тези езици. Не може да се каже, че бай Ганьо съвсем не знаеше немски, знаеше някоя и друга дума.

В съседната стая стопанките станаха и се разшаваха. Бай Ганьо погледна през ключалката не от някое неприлично любопитство, а да види дали са вече облечени и

внимателно, със затаено дишане, като се запознаваше с техния тоалет, съчиняваше в ума си една фраза по немски, която да отговаря на нашето: "Де е онова, за голяма работа?" - и най-сетне от буквалния превод скомбинира фразата: "Wo is dieße f gross Arbeit?" - Чук! чук! чук!

- Prosim! - обадиха се от съседната стая два женски гласа.

Бай Ганьо отвори вратата, каза едно "пърдон" и срамежливо изрече:

- Wo is diese für gross Arbeit? - и пошава с пръсти за усиление на въпроса.

- Со, ran? - попита в недоумение момата, като се стараше да разгледа външността на препоръчания от любовника й милионер.

- Für gross Arbeit? - повтори още по-сконфузен бай Ганьо и пак пошава с пръсти и с глава, но забеляза, че не го разбраха.

Разбраха го те, но не тъй, както трябваше; жените помислиха, че той им съобщава, че е дошъл да върши големи работи, голяма търговия с розово масло.

"Хай, дявола! - мисли си бай Ганьо. - Какво да правя сега?" - И за да не бъде поне дъщерята свидетел на неговото затруднително положение, той повика с ръка майката в стаята си, затвори вратата и след като повтори пак по немски въпроса, допълни го този път с една отчаяна мимика, която накара дамата да избяга, задавена от сдържан смях, в другата стая. Яви се слугинята и удовлетвори любопитството на бай Ганя. Едно трио от непрекъснат женски смях покърти стените.

Ароматът, изходящ през отворените врата на кухнята в коридора, подразни апетита на бай Ганя и той от любопитство надникна да види какво готвят. Там бяха стопанката и слугинята.

- Was ist das? - попита бай Ганьо с един снизходителен тон, не толкова от желание да се запознае с кулинарното изкуство на чехите, колкото да покаже, че е врял и кипял из Европа и ги знае тези работи, па знае и по немски да говори. - Супа, нали? Супа готвите? Зная аз. Ich versten supa!

И бай Ганьо с една смес от немски, български и изкривено български, подпомогнат и от внушителни жестикулации, даде на стопанката да разбере, че той не би се отказал да опита вкуса на тяхната кухня. Като видя, че жените показаха по-голяма склонност да се обясняват на чешки език, и бай Ганьо обърна на "чешки" и подкрепи снизходителното си желание с думите: "я хочем кушай", като изтълкува тия думи с многократно допиране на пръстите си до отворените си уста, и сетне, като посочи трите си пръста, бутна гърдите си с указателния пръст, бутна същия пръст към гърдите на хазайката и трети път посочи в пространството, като че показваше на невидимата дъщеря на хазайката, т. е. "да кушай барабар, троица!" За бай Ганьо беше важно още да знае в кой час ще обядва, понеже се канеше да иде на разходка, та да не пропусне обема, и сетне "давай пари за ядене, додето има без пари, кьораво", и затова той извади огромния си часовник и като го поднесе пред носа на стопанката, накара я с пръст да му покаже на стрелките кога ще "кушай". Когато се убеди, че работата е наред, бай Ганьо влезе в стаята си, натъпка мускалите в пояса си и излезе на улицата да се разходи, па хем ще се разходи, хем може да наскочи някой мющерия за розово масло. Гледа бай Ганьо, улици много се пресичат, може да се сбърка пътя, може да се изгуби и като практичен човек поогледа се наоколо да забележи някой знак, по който да може да познае къщата, и видя на срещната страна, на една задна стена, надпис с големи букви; той извади тефтерчето си, наслюни плайваза, написа едно точно копие от надписа и напълно уверен, че има в ръцете си най-точния адрес на квартирата си, впусна се из тесните улици на стара

Прага, па ха туй да погледне, ха онуй да погледне, ха тук мющерия, ха там мющерия увлече се и оставете, че се увлече, ами побърка пътя. Ами сега? Че като тръгна да си дири къщата, че като се забатачи още повече из еврейските улици, па минува час, минуват два часа, задъни се в някоя къща - няма изход, тръгне по друго направление, върви, върви и изскочи на брега на Вълтава. "Хай, дявола, ами сега?" Па оставете другото, ами дойде време за обед, дойде, че и замина. Подпретнал се оня ми ти бай Ганьо, крачи ли, крачи, станал вир-вода, запъхтял се, на нищо не прилича. Хората, които той срещаше, особено полицейските, го поглеждаха подозрително: това още повече го смути. "Хай, дявола, ами сега?" Пък гладен, в стомаха му революция, но за какъв бяс ще си дава паричките на вятъра, когато е поканен на обед? Но, ще речете вий, защо се лута бай Ганьо из улиците, когато адресът е в джеба му? Е че там е работата я! И бай Ганьо не е прост, мигар мислите вий, че той не се сети да извади тефтерчето си, да поспре тогоз-оногоз на улицата и като му посочи написания адрес, да го попита с пръсти "накъде -" Знае той тия работи, спира той и мъже, и жени, но чудно нещо - когото спре да попита, щом му посочи написаното, или ще го изгледат зачудено и ще се изсмеят, или ще се отвърнат от него с негодувание. Една дама, вероятно някоя нервозна стара девица, като ѝ показа адреса, така се сопна насреща му, че и бай Ганьо изгуби кураж. "Хай, дявола, или аз съм побъркан, или цяла Прага е подлудяла" - мисли си той и не може да се начуди на ефекта, който произвежда неговият написан адрес; хем си мисли, хем се оглежда и по едно време - не е ли туй щастие? - гледа, пред него изпъква "Narodny Kàma", кафенето, дето се събират българите студенти. Влиза бай Ганьо вътре и намира сърдития студент.

- Добър ден! А бе я ми кажи, твоя милост, аз ли съм луд, тукашните хора ли са луди? - пита бай Ганьо, запъхтян, с прилепнали на челото мокри коси.

Студентът го изгледа въпросително. Бай Ганьо му разказа как се е заблудил, как е разпитвал за къщата си по адреса и какво му са отговаряли.

Студентът, като знае, че чехите, груби и фанатици само спрямо немците, инак са доста любезни, не може да се начуди как така да не услужат на бай Ганя.

- Я прочети, моля ти се, какво пише тука! - и бай Ганьо поднесе тефтерчето.

Студентът го прочете:, отначало се понамръщи, че като прихна!...

- На някоя дама показяхте ли тоя адрес? - попита той през смеха.

- Защо? Показах го зер! Е?

- Е? Знаете ли какво е написано тук?

- Какво?

- Написано е „... Zde je zapovědeno..." Тук е запретиено да се..." Ти си го преписал от някоя стена.

- Има хас! Гледай! Ц... ц... ц! Истина ли казваш? Гледай! - каза бай Ганьо, поцъка малко с езика си, па почна и той да се смее.

Студентът не знаеше квартирата на Бодкова, те не си ходеха един у други, и затова посъветва бай Ганя да почака, та все ще дойде някой българин да му укаже къщата. Лесно е да се каже "почакай", ама бай Ганьовият стомах да видим дали е на същото мнение! А че не беше на същото мнение, това го доказва демонстративно с едно нескончаемо куркане.

- Вий да не сте гладни? - попита го студентът, като чу революционните сигнали.

- Кой, аз? - Не съм - поизлъга бай Ганьо, защото, ако кажеше истината, онзи ще му покаже гостинницата, а съвсем не иде да му се признае ("Как ще му кажа на таквоз опърничаво хлапе!"), че го чака келепир ядене у стопанките.

Разговор между бай Ганьо и "опърничавото хлапе" не можа да се завърже. От първа среща и инстинктивно някак те сетиха, че не са един за друг, защото според българската пословица (ех, че изящни пословици е създал българският гений!) "краставите магарета през девет баира се подушват". Единият дошъл от България, другият живял в Европа, все би имало какво да поприказват, понеже все пак трябва да има някоя различкa между Запада и нашата татковина. Впрочем тая разлика бай Ганьо не я сещаше, и как ще я сети! Той, дете ходи, носи със себе си своя атмосфера, свои нрави и обичаи, търси си жилище по своите вкусове, среща все свои хора, на които е навикнал и в които, разбира се., не вижда нищо ново: отиде ли във Виена, той ще се спре в хотел "Лондон", там е също така задушено, също мирише на кухня и на сернисти водород, както и у дома му; среща се със същите турци, арменци, сърби, арнаути, каквито е привикнал да среща всеки ден; няма да иде в кафе "Хабсбург", понеже го е страх да не го оскубят, а ще влезе пак в гръцкото кафене, което е също тъй нечисто и задушено от вечен дим, както са и нашите кафенета. За търговия ли отива, ще иде при българите търговци, а чрез тях той даже не сеща, че влиза в съприкосновение с европейци. А че именно във от тая ограничена сфера се почва европейският живот, той нито знае и като че не иска даже и да знае. Възпитанието, нравственият мир на европейца, домашната му обстановка - плод на вековна традиция и постепенно усъвършенствуване умственото движение, - обществените борби и начинът на воденето им, музеите, библиотеките, филантропическите учреждения, изящните изкуства, хилядите проявления на прогреса не обременяват вниманието на бай Ганя.

"Чунким баща ми все опери е слушал" - каже бай Ганьо и обаян от този принцип на окаменелост и ултаретроградство, не се стряска твърде много от "новата мода", т. е. от цивилизацията. Но при всичко това бай Ганьо няма доблестта на китайците - да се ограда със стена против нахлуването на цивилизацията - и при всичко че го въодушевява принципът "баща ми това не е правил и аз няма да го правя", но току видиш, че си облякъл чиста риза, турил си ръкавици, па кога го назорят, облича и фрак, сърди се, смее се, ама облича фрака. Чуваш го, че казва "pardon", говори за "костентуцията", похвалява се сам-там, че обича "супа", когато всъщност една люта чорба би предпочел от всички европейски гозби.

- А, ето че иде едно българче, то знае квартирата на Бодкова - заяви "опърничавото хлапе"...

- Хайде да ме водиш у дома - обърна се бай Ганьо към българчето с такъв тон, който би трябвало да изчезне и в отношенията ни към ленивите слуги; но думите "вежливост", "учтивост" са новооткраднати от руски език, "деликатност" е взета назаем от французите, а у нас най-подходящ за тия понятия термин е думата "лигавене". Тия меки, нежни, сърдечни обръщения, които характеризират отношенията на цивилизованите хора и които правят живота по-благ, по-приятен - са непонятни за бай Ганя; говори, както дал господ: "Хайде бе, ей, я чувай, заведи ме у дома." А какво ще рече то:

"Моля ви се, имайте добрината, бъдете тъй любезен", какви са тези лигавения!...

Българчето заведе бай Ганя до портата на квартирата му и се върна. Бай Ганьо погледна нещастния надпис на срещната стена, закани му се с глава, поцъка с езика си и влезе в къщата. В коридора не срещна никого, надникна в кухнята - там огънят беше вече изгасен, съдовете изчистени и наредени. "Тюх, язък, пропуснах келепира"

- измъмра бай Ганьо, влезе в стаята си, приклепна над дисагите си, извади из пояса си мускалите, наблъска ги вътре, измъкна размасления кашкавал, отрязва си сух хлебец и почна да задушаваша революцията, като мляскаше до такава степен апетитно, щото и най-ленивата швейцарска крава би му завидяла. За да раздразни своите уморени от непроизводителен труд лимфатически органи, той пропусна в пищевода си една раздъвкана арнаутска чушка, която го накара да се просълзи и да придружи мляскането си с подсмъркване. Слугинята, която шетаеше в съседната стая, като дочу странните звукове, с които бай Ганьо акомпанираше закуската си, отвори вратата и надникна в стаята: бай Ганьо срамежливо прикри с гърба си дисагите, обърна своето просълзено и запотено лице, каза: "пърдон!", смръкна енергически с носа си и пропъди слугинята, т. е. не че ѝ каза да си излезе, но тя побърза да избяга, като помисли, че милионеринът може да е получил някое скръбно известие.

Бодков не се върна вечерта. Надвечер стопанките се прибраха; в кухнята пак се запали огън и почнаха да готвят вечеря. Бай Ганьо се счита вече фамилиарен, "па най-сетне, с жени какво ще се церемониш" - дума той и без всяко предисловие влиза в кухнята и разправя повече с мимика, отколкото с думи, че се е заблудил из улиците и пропуснал обед, но все едно - има да взема един обед, ще го навакса с една вечеря. Бай Ганьо разбира и от кулинарно изкуство и не само че разбира, но и всяко нарушение на тоя занаят го възмущава. Видя той например, че стопанката се готвеше да сложи в кипящата вода една прясна риба, и въстава с всичката си енергия, хвана ръката на стопанката, измъкна с другата ръка рибата и направи знак с ръка и с глава, с което искаше да каже: "Стойте, не шавайте, само гледайте как се готви риба!" "Сол!" - командува бай Ганьо. Дават му сол, той си подпретва ръкавите до лактите на влакнатите ръце, бръква в солницата с недотам деликатните си пръсти и почва да соли и да разтрива отвън и отвътре и без туй насолената риба. "Червен пипер!" - ама де ще имат тия диванета червен пипер! "Чер пипер" - командува бай Ганьо, граби пипера и търка по рибата. "Скара!" - тръби тържествующият готвач, но тук не можаха да го разберат, при всичките му жестове, па и той сам назърна наоколо и не можа да забележи скара; но туй препятствие ли е за бай Ганя? Не е той вчерашен! Като взе щипците, нарича всичкия огън пред отвърстието на пещта, остави другите гозби да почиват (то добре, че бяха вече готови), разкрачи щипците, сложи върху тях рибата и рече да я вмъкне в пещта, но вратицата тесни, закачи се рибата, подхлъзна се и - цап! - в огъня. "Ай!" - извика стопанката. "Нищо, нищо!" - успокои я бай Ганьо, грабна рибата, издуха налепените въглени и пепел и пак я тури на скарата. Дим и рибена миризма напълниха цялата кухня. Стопанките - в отчаяние, бай Ганьо сияй, той е сега в сферата си; хем пече рибата и духа, и подсмърква, раздразнен от апетитния дим, хем командува със свободната си и омацана от обръщането на рибата ръка да слагат трапезата, за да не изстине неговата гозба: "Прясна риба не е ли гореща - хвърли я!" Рибата, опечена, с оваляна в пепелта опашка и глава, сложиха в една чиния и под любезната команда на бай Ганя: "Скоро! Скоро! Додето е гореща, дайте лимон и вино, без вино две пари не чини!" - насядаха около трапезата, като пратиха слугинята да тича за лимон и вино. Какво ще правят! Милионеринът няма да си измени привичките за тяхно удоволствие я! Стопанката посегна да нареже рибата. "Моля, моля, моля! Сакън!" - извика бай Ганьо и ѝ хвана ръката, сетне обърна рибата откъм гърба, натисна я сам-там с двата си пръста и тя се разцепи на две половини. Е, иди, че не тържествуй! Донесе слугинята лимон, разряза го бай Ганьо, хвана половината с цяла шепа и го изцеди над чинията с таквоз старание, щото и месестите части на

лимона попадаха над рибата. Как мислите, дали няма бай Ганьо апетит? Надали толкова лимонов сок изтече в чинията, колкото слюнки преглътна бай Ганьо. И вино донесоха. Почна се вечерята.

Карлсбад и не знае още какъв си бад препоръчват ескулапите на страдащите от катар в стомаха. Я да вземат тези страдащи за ухото, че да ги сложат на трапезата пред бай Ганя, па нека стомасите им бъдат развалени повече и от ючбунарските улици... ще видите какъв ефект ще им произведе зрелището!... Яде бай Ганьо, брей, не се шегува, яде, та ушите му плющят! Всичките органи на тялото му са в движение, а зъбите, езикът и носът на първо място. Ето де съзнава човек бледността и бедността на езика! С какви думи, с какви междуметия, с какви препинателни знакове, най-сетне с какви музикални ноти е възможно да се изобразят тия мляскания, грухкания, смъркания, тракания, цъкания, смукания, които като град се сипят от бай Ганя!... Блазе на стопанките! Не всяка чехкия ще има щастието да се наслади от таквози зрелище.

Нахраниха се най-сетне. Минаха в приемната стая. Бай Ганьо, зачервен като божур, току суче мустакито, току се пооригва с шепа, току мъмре "пърдон". Разположиха се на столовете. Бай Ганьо завъртя една цигара, омаслена от пръстите му, и почна да смучи и да издухва през мустаките си облаци дим. Не е ли този най-сгодният момент за наслаждение: за музика, за песни, за любов? Момата улучи настроението на милионерина и го попита дали обича музика. Кой? Бай Ганьо ли? Ами че ако бай Ганьо не обича музиката, кой други ще я обича? Кой други е можал да внуши на циганите, сиреч на музикантите, такъв респект към себе си, както бай Ганьо? Само като им мигне с око, погледнете вий какво става с тия цигани! Огън! Огън! Завий онай ти цигулка, запищи онзи ти кларнет!

Снагата ти е топола,
на мойто сърце кат два кола.
На фустаня ти тегеля
изгори на мен джигеря...

- Сус бе, ченгене! Не ща аз любовни! На ракия ми свири! - извика им бай Ганьо и тракне с чашата по масата. Почнат "Каран-каранфилчето", бай Ганьо тракне с чашата, спрат. Почнат "Не щемни ний богатство" - пак тракне с чашата. Обърнат на "Зелен листец". "Ха, видяхте ли сега! Е-е-е-е-х! Гел кефим, гел!"... - и бух шишето в земята или в прозореца... Е, кой е майсторът на тия работи? И веднъж ли е било, дважд ли е било? Ама тия жени откъде ще знаят кой е бай ти Ганьо! И да им разправяш колко стъкла си строшил с музика, не могат те разбра!...

- Обичам музика! - изговори снизходително бай Ганьо. - Обичам музика! - повтори той и си разклати главата, което по негово мнение изразяваше печалната необходимост да слуша за хатъра на жените едно нещастно дрънкане на пиано. "Какво разбирате вий от сръвирня, от мохабет?" - мисли си бай Ганьо.

Момата отвори пианото и почна едни нескончаеми пиеси из "Prodana nevesta" от Smètana. Под пръстите ѝ се посипаха звуковете, които довеждат до екстаз всяка чешка душа. Майка ѝ, която вероятно хиляда и първи път чуваше тия пиеси, тънеше в блаженство а в погледа ѝ, обърнат към бай Ганя, светеше национална гордост и самодоволство; тя държеше глава в такт според темпа на пиесата, ту *adagio*, ту *allegro*, като че пунктираше с носа си нотите на фиоритурите. От време на време тя с очи правеше знакове на бай Ганя, предупреждаваше за настъпването на някой любим момент в пиесата, а милионеринът отговаряше: "Внимавай, твоя милост, мен недей

гледа, колко съм ги чувал аз таквиз!..." И за да подкрепи на дело този си знак, той стана от стола именно в този момент, когато стопанката очакваше да се наслади от ефекта, който Smetana ще произведе върху бай Ганя, и набързо, с един план в главата отиде в стаята си, взе от дисагите си отворения за проба мускал и върна се в приемната стая, подмигна на майката: "гледай кое ще произведе ефект", пристъпи на пръсти към увлечената от музиката мома и - страшен дявол бил тоз бай Ганьо! - отвори мускала с розовото масло и полекичка го бутна под носа на момата. Тя, като почувствува дъха на потната бай Ганьова ръка, вмирисана на риба, обърна се с отвращение и унесена от музиката, в първия миг го погледна намръщено, но моментално дойде в съзнание, че пред нея стои милионеринът и й се хили, и я пита: "Вашия Сметана ли по-чини, или туй, дето го помириса, а ?" - и затъкна мускала в пояса си... Момата престана да свири. Почна бай Ганьо... (Какво казахте? - не можах да ви разбера!)... Почна да свири небрежно с един пръст, без да седне на стола: "Колкото да им дам на тези да разберат, че и ний малко-много проумяваме от тия ваджии." У един бай Ганьов роднина беше изпаднала една ръчна хармоника с клавиши, та сегиз-тогиз, като се намери на кеф, и бай Ганьо си е чупил пръстите да изкалъпи някоя песен. Сега той почна едно сепнато pizzicato, което по негово мнение изобразяваше песента: "Открадна-ла сей, бабината, сла-сланин-каа, сланинка, откраднала сей бабината сланинка"... която "Сланинка" цяла е открадната от чешката "Slaninka".

- Pan hraje "Slaninku", maminko! - съобщи откритието си момата.

- "Сланинка" зер - обади се бай Ганьо, - вий отде я знаете?

Възхитен от успеха, бай Ганьо седна на стола, за да свири, вече основателно, нещо по-сериозно. А какво може да бъде по-сериозно от "Нощ е ужасна"? Почна бай Ганьо да свири, но остана сам недоволен от изпълнението. И твърде естествено! "Нощ е ужасна" не е създадена за пиано; звуковете се пресичат: бутнеш клавиша на "ужа-а-а-сна-а!" и се пресече гласът; друго нещо е хармониката! Като си туриш пръста на "... жа-а-а-сна-а-а..." - натискай майка му стара! Половин час да ти бучи, натискай, извивай на талази, додето ти дойде кефът! А пък с пиано - дрън, дрън, вятър! Видя бай Ганьо, че ще отслабне ефектът, произведен от "Сланинката", помисли, помисли, па реши: "А бе чакай да взема да изпея аз "Нощ е ужасна" на тия женоря!... Позамисли се той, искаше да се настрои печално, в духа на жалната песен, въздъхна веднъж от дълбоко, тури си десницата на ухото, задряма с очи, че като зина!...

Grandissimo maestro Verdi! Ти нямаш, ти не можеш да имаш врагове! Но ако, паче чаяния, би се явил някой изрод, той ще бъде самият сатана. Бог е велик, Esimio Maestro! - и всичките стрели на злия дух са безсилни против тебе! Едно само... само едно средство може да употреби лукавият и целият музикален свят ще се покрие с траур... Ний ще се молим, моли се и ти, Divin Maestro, на всемогущия създател, да не допусне сатаната да те въведе в салона, в който бай Ганьо пее "Нощ е ужасна"... И когато твоят тънчайши слух се покърти с непонятните за тебе диви, нечеловечески звукове, Злият дух да ти открие ужасната истина със сатанинския си смях: Ха! ха! ха! Верди! Това е песен от твоята божествена "Травиата"! Ха! ха! ха! ха-а!..."

- Късно стана вече, господа - каза срамежливият Илчо, като погледна часовника си, - среднощ! Хайде да си ходим, па други път, с божата воля, пак ще поприказваме за бай Ганя.

- А бе, Илчо, я ми кажи, защо мразиш толкова българските песни? - обади се Дравичката на излизане.

- Кой? Аз да ги мразя? Съжалявам, гълъбче, че лошо си ме разбрал. Аз съм в състояние да се възхитя, да се забравя, да се захласна до екстаз от хубавите наши меланхолични народни песни, но от българските песни, а не от онези гнуснави пародии на чуждестранните вулгарни песни, които байганьовците ни предават изкълчени до неузнаваемост чрез ония цигански форшлаги и къртения на гърлото с пиянски трели и фиоритури... Ний имаме песни, но нямаме певци. Аз съм готов да прегърна своя враг, ако ми изпее, както трябва, песента "Богдане, бог да те убие" или "Я запретни, Вело моме, бели ръкави" и да погледна накриво приятеля си, когато видя, че се възхищава от "Зелен листец", "Каранфилчето" и други такива цигански прелести...

VIII. БАЙ ГАНЬО В ШВЕЙЦАРИЯ

- Ами ти бе, Дравичка, защо мълчиш, не знаеш ли нещо за бай Ганя? - попита един от компанията нашия весел приятел Дравичката.

- Как да не зная бе, брате, зная сума работи, но как да ги разкажеш? - отговаря с престорена скромност Дравичката.

- Как ще ги разкажеш! Да имам аз твоите уста!

- Е добре, слушайте:

Отидох едно лято на разходка в Женлоз, знайте го, в Швейцария. Взех си стая в един хотел и излязох да се разходя из града. Град - прекрасен, околности - и живописни, и величествени. Разхождам се така, безцелно, зяпам наляво-надясно и от улица на улица излязох на площада, дето е оперният театър. Гледам насреща едно елегантно кафене: чакай, рекох си, да се отбия да си почина малко. От входа надясно виждам една стъклена преграда с отворен изглед към площада и влизам - хем ще пия кафе, хем ще гледам кой минава. И какво заварвам там! Цели три маси заети с българи студенти! Е, идете да казвате, че българите нямат вкус за изящност! В такъв красив град, в най-хубавата част на града, в най-елегантното кафене заели най-хубавото място! Шум, дим, кибрити и димящи цигари по земята, тракане, вик, крамоли!... Тук играят табли, там префа, отвъд trenta una!... И чувам от всички страни: "Шеш-беш!... Купи!... Дай парите! Джехар и ек!... Защо ми гледаш картите бе!... Garcon!... Първи на вторите!... Дю-беш!... Лъжеш, не е дюбеш!... Trenta una... Пики!... Garcon!... Ти хабер нямаш от префа!... Не ща ум от социалисти!... Дюбара!... И аз не ща ум от чорбаджии!... Цакам!... Подлец!... Garcon! С декорациите ли се гордееш?... Спатии!... Ами ти с руските чифути ли? Господа, ахмакът иде! Ха, ха, ха!... Garcon un chore! Дай ми още един франк назаем бе!... Ти си батакчия! Земи назаем от гарсона!... Дьорт джехар!... "

Лицето, на което лепнаха не съвсем ласкателния епитет ахмака, влезе в кафенето, поздрави студентите, които го посрещнаха, както се казва, с разтворени обятия, и не знаеше към коя група да се присъедини, понеже от всички маси се стараеха да го привлекат. Такава симпатия към един ахмак ми се показва отпърво необяснима, но не се мина много време, и от думите, с които се кръстосваха масите за сметка на това лице, моето недоумение се разпръсна. Сетне аз узнах, че този ахмак е син на един землевладелец от Аржентина, в Южна Америка. Богато момче. Бащата му пращал по 500 франка месечно, от които половината всеки месец се разпределяли с помощта на trenta una по джебовете на нашите студиозуси. И затуй, че добродушно се оставял да го скубят, като си доставял удоволствието да

наблюдава любопитната за него жадност, с която нашите примамвали паричките му - той се удостоил с титлата ахмак.

В какъвто час на деня и да посетях това кафене, като почнеш от 9 часа сутринта до късно вечер, постоянно заварвах същите лица при същите занятия - табли, префа, trenta una. Кога тия младежи четяха, по какъв начин те усвояваха европейската култура - това ми остана необяснимо. Ясно ми бе само туй, че почти ни един от тях не говореше сносно френски език. Не успее да зине на този език, и по грубостта на интонацията, по дикцията, по конструкцията на фразите ще го познаеш, че е възточен човек. През ден, през два към тази компания се присъединяваха няколко озлобени, нихилистичуващи еврейчета, които от тъмните кьошета на кръчмите се зъбеха на тиранина. Аз не зная каква беше пък тази симпатия към тези тъмни герои, които са в състояние едновременно да бъдат и нихилисти, и тайни полицейски агенти, и анархисти, и най-низка проба злоупотребители на дружествени пари, библиотеки и други имоти. Вместо да се сдружават с френците, с немците, с англичаните, винаги примерни и във веселбите си, и в занятията си, вместо да се проникнат с техния дух на порядъчност, на трудолюбие, на честност, на кавалерство - те, нашите, намираха своя идеал или в еврейчетата, или в гърчетата, или в някои арменчета, които по най-долен начин експлоатираха средствата и силите им, като ги увличаха в задушената атмосфера на своите злобни, груби и безплодни глаголствувания. Сетне узнах, че в този град имало и други българчета, които не посещаваха това кафене, а се занимавали най-сериозно с науките си.

Един ден, в най-големия разгар на trenta una, когато аржентинецът беше изгубил около стотина франка, влезе в кафенето едно лице с накривен калпак, с тояга под мишница и дисаги в ръка.

- О-о! Бай Ганьо! Добре дошъл! - извика цялата компания.

- Добре заварил! Как сте? - отговори новодошлият и като се отказа великодушно от любезните предложения да му направят място около техните маси, дойде и седна при моята маса и със сядането си прекатури чашата с кафето ми. Бабаитска натура!

- Пърдон!

- Нищо, не се безпокойте - побързах аз да кажа, при всичко че не забелязах той да се безпокои твърде много.

- А-а! Вий българин ли сте? Е добър ден, кога е тъй! Ганьо Балкански! Отде бяхте, ваша милост?

Казах му. Запознахме се.

- С туй пусто гюлово масло обикалям света - заяви ми с отчаян глас бай Ганьо.

- Как, не върви ли тази търговия?

- Е, че правичката да ти кажа, господине, не върви!

- Защо така ?

- Защо! От главите си теглим. Де едно време - като кажеш българско масло, като оси на мед тичаха, а сега, тая вяр! Влезеш в някоя сапунджийница, доде зинеш да кажеш, че си българин, казал-неказал "бонжур", току те попита "Есанс-дероз"? - и хем пита, хем се подсмива. Па кой гледа подсмиването, току алъш-вериш да има, ама не щат! Дай ми, каже, един грам за проба. Подиграва те! Как ще му дадеш един грам ? Един грам ще налееш - два ще разлееш. "Ама, приятелю - кажа му, - туй масло не е таквоз, каквото го мислиш, туй е чисто масло." - "Ехе - каже, - и вий всички тъй говорите, все тази песен пеете." -Каже ти така, в очите, хич не ще да те знае. Ама все

туй терше пусто да опустее макар!... Анадоллука ни изяде главата! Е че то, брате, не е един, не са двама: като плъзнали из Европа на сюрии: анадолии, арменци, турци, гърци, па лъжат, па мамят света, па тогоз изгорили, па оногоз закърпили - бактисали хората! Като им замиришеш на гюл - яката си търсят!...

Невинният Възток изпъкна отпреде ми с всичките му прелести. За допълнение на картината по всичките маси около нас тракаха табли, пляскаха карти - шум и дим до небеса!

- Много ми се харесват нашите момчета - каза ми бай Ганьо, като изглежда играещите. - Маладци! Има между тях таквиз сербез, че на професорите пей дават! Ето например, да речем, онова момче, по-дъртото, видите ли го? Дето играе на отузбир. Вий знаете ли, че той има три медала!... За сръбската война, за заслуга и не знам още за какво. Съдебен следовател е бил, знае законите на пръсти. То що му е трябвало още да се учи, де-де - бодат го паричките! Три месеца, откакто е дошло тук, ама да го чуеш, френските ги говори като разпрано! Да не му е уроки, сече му главата! Досега да е станал веке доктор, ама инат хора тукашните. Ректора, кай, не го остава. Не може, кай, казал му, за три месеца, да станеш доктор, кай. А бе как да не може, когато момчето знае; сегичка да го изправиш, ще ти каже всичките закони, наизуст ги знае. Казал му ректора, не може, кай, за три месеца само да прочетеш, а камо ли да го изучиш. Нашият сербез - йок, за три месеца доктор ще стана. Онзи - йок, не бива. - Не бива ли? - Не бива! Че като пламва един ден нашият, че като го нацапва, мати-маскара го направил... Наистина, на, питай го, ако щеш...

Аз повярвах на бай Ганя и не отидох да питам обладателя на трите медала. Той продължи:

- И знаеш ли как е станала тая работа? Не стига, дето ректора се заинатил и не ще да остави момчето да стане доктор, ами и дойна, кай, и той. Твоя милост, знаеш какво е "дойен"... таквоз, дето там у тях... туйнаке... сещаш се... Нашият им представил сума свидетелства - от градски съвет ли не щеш, от прокурор ли не щеш, и послужен списък, и какво не щеш. Ама инат човек разбира ли ти? И не е, да кайш, някое какво да е хлапе, ами то съдебен следовател! И с три медала на гърдите, моля ти се!... Ректора почнал да му дрънка, че за да бъдел полезен за себе си и за народа си - нему какво му влязва в работата! - трябвало да прекара редовно цял курс, че и повечкото живот в странство ще му бъде за полза - диване! - и много таквиз бабини деветини. Па остави ректора, ами - барабар Петко с мъжете - и дойна се обажда:

"Да, кай, и аз ви препоръчвам да послушате съвета на ректора!" Ей! Че като кипва келя на нашия, че като зинал: "Ами вий - кай - бе защо се обаждате, вий адвокатин ли на ректора ще ставате!..." Туй на дойна го изтърсил! - Свили си опашките ония ми ти хора, гък не могат да кажат!... Хей, гърсон! Юн каве!... Не, каквото щеш, твоя милост, ама отворени момчета имаме. Ашколсун!...

- Гърсон бе, хей! Юн каве - извика бай Ганьо.

- Monsieur! - отзова се пъргавият гарсон.

- Юн каве е апорт газет булгар - поръча бай Ганьо и сетне, като се обърна към мене, добави: - Не съм ги забравил тия ваджии френските.

Гарсонът му донесе кафе и едни зацапани корици, в които бяха прикачени няколко български, издрани по краищата газети.

- Чакай да видим какви новини има, какво става по света - каза бай Ганьо, като разгърна кориците и се задълбочи в политиката. Аз наблюдавах отстрана как той жадно, с наслаждение поглъщаше антрефилетата, усмихваше се и със светнали очи

пущаше сегиз-тогиз по едно "браво!" По едно време, препълнен, види се, с възхищение, обърна се към мене:

- Ех, че ги нацапали! Я слушай да ти прочета...

- Извинете, господин Балкански, поне тука искам да успокоя ушите си от тази политика - казах аз и станах от стола си, - сбогом!

- Ама ти чуй само това: "Онази разбойническа сган от сводници, крадци и мръсници, които си въвират муцуните в нечистотиите..." Чакайте, по-нататък е още по-хубаво!...

- Не, не! Сбогом, господин Балкански - извиках аз решително и излязох.

IX. БАЙ ГАНЬО В РУСИЯ

- Дравичката, господа, тъй хубаво разказва, че след него е трудно да ви задоволя с някой разказ. А пък право да ви кажа и аз зная някои работи за бай Ганя - обади се Васил. - От Москва, от Петербург!

- Я начевай по-скоро, стига си го усуквал! - отвърна му Дравичката.

- Думата "усуквал" не ми се вижда извънредно поетическа - пошегува се Мато.

- Мълчете бе, господа. Василе! Хайде бе, гълъбче, начевай!

- По пътя към Петербург - почна Васил - спряхме на станцията във Вилно. Пътувахме другарски двоица - бай Ганьо и аз. Влязохме в бюфета. Бай Ганьо поиска аз да почерпя, понеже из пътя съм пушил от неговия тютюн. Поръчах пиво и закуска. Съдържателят на бюфета се вслуша в нашия разговор, позна, види се, че съм българин, и ни попита по руски:

- Извинете, господа, мисля, че сте българи ?

Отговорихме му утвърдително.

- Не знаете ли господина Димитрова, студента?

- Аз не го познавам, ти познаваш ли го, бай Ганьо!

- Димитрова? Чакай... аха! Сещам се. Димитров, зная, познавам го. Едно отворено момче, зная го, как не!

- Не можете ли да ми кажете де е той сега? - попита гостилничарят.

- Той е сега в Цариград - отговори бай Ганьо, - подир една неделя ще се венчава там. Ударил келепира!

- Ка-ак!! - извика като гръмнат гостилничарят. - Ще се венча-ва ? Ами че той е венчан тука, господа!...

- Има хас. Гледай, ха, ха, ха! - изкикоти се от сърце бай Ганьо. Гостилничарят го изгледа зачудено.

- Ти не го знаеш него - продължи бай Ганьо, като се обърна към мене, - то е страшно отворено хлапе, туй, Димитров...

Гостилничарят ни разказа следующето: "Пристигна един ден, господа, с железницата господин Димитров с едно глухонямо 13-14-годишно момченце. Аз познавах Димитрова от една година по-рано; той живя в нашия град, залюби една мома, венчаха се и заминаха за Москва ли, за Петербург ли - не зная. Като дойде тази година с глухонямото момче, каза ми, че туй момче имало у вас, в България, брат чиновник или офицерин - не помня, - който щял да му отпуска по сто франка ежесечно, за да живее в един от петербургските институти за глухоняма. Понеже господин Димитров заминаваше за някой друг град - така поне той ми каза, - то ме

помоли да прибера у дома момченцето, да го храня, да го гледам до пристигането му. Той ме увери, че ще се завърне след десетина дни. Съгласих се аз, прибрах нещастното дете и го гледах като свое. Изминаха десетина дена, мина месец, минаха два, от Димитрова глас се не чува. Искам да узная нещо от детето - то глухонямо, горкото, не може да ми разправи. Па, гледам, разтъжи се онуй дете. Писах аз в Петербург, в Москва - никой не се обади. На третия месец, господа, момченцето изчезна. Питахме, дирихме, на полиция заявявахме, телеграми дадохме по няколко направления - няма, пропадна бедното дете. Какво стана това дете, и досега не зная. Нека господин Димитров му тегли греха, аз ще тегля 100 рубли загуба... Та вий казвате, че той щял да се венчава идущата неделя? Боже мой, как е възможно подобно нещо? Ради бога, господа, съобщете това на вашето началство, предупредете тази нещастна мома, с която ще се венчава..."

Аз обещах на гостилничаря, че щом стигна в Петербург, ще съобщя на един господин, който, уверен бях, немедленно ще телеграфира в Екзархията.

Разплатих се. Качихме се в трена и потеглихме за Петербург.

- Много ти трябваше да се месиш - каза ми с укор бай Ганьо, - отде знаеш тукашната му жена каква е стока.

Ний пътувахме в трети клас. Бай Ганьо зае две седалища и си легна да подремне. На следующата станция в нашия вагон влязоха още няколко пътника и трябваше да им се отстъпят лишните места, но бай Ганьо не е прост - той се преструва на заспал и хърка ли, хърка. Един великан немец, селянин, доближи с чанта в ръка до бай Ганя, почна да го буди, като го буташе леко по ботушите. Бай Ганьо се потайва и току пуца хрр... пуф... хрр... пуф... и като си закрил лицето от немеца, смига ми с око, санким "виж ме колко съм дявол". "Нуу, ставай!" - извика немецът и почна доста осезателно да мушка моя спътник. Хррр... пуфф!... "Ну, не притворяйся, чорт!" - изръмжа немецът и с едно замахване смете нозете на бай Ганя, сгромоли го над дисагите му и седна при нас. Бай Ганьо се преструва на сепнат, разтри си очите и веднага, като че ни лук ял, ни лук мирисал, извади си табакерата и я предложи отворена на немеца:

- Болгарский табак!

- А-а, так значит, вы болгары! Очень приятно познакомиться - каза добродушно немецът и почна да си свива цигарка. - Вы в Питер едете. И я тоже. Вместе, значит.

Щом стигнахме в Петербург, побързах да изпълня обещанието си, дадено на гостилничаря във Вилно. Срегнах се с моя познайник, разправих му похожденията на Димитрова. Той веднага телеграфира в Цариград и успя да спре предстоящата сватба. Той пък от своя страна ми разправи продължението на историята с глухонямото момче. Кога и как е било подучено да избяга от Вилно, не е известно, но един ден то пристига в Петербург и тук дълго време е било жертва на най-ниска експлоатация от страна на Димитрова, който не само че прибирал сумите, пращани от брата на нещастното момче, но и карал насила бедното дете да ходи от порта на порта при всичките по-влиятелни лица и известни филантропи в Петербург да проси пари. И не само в Петербург, но го е тикал често и до Кронщад, при известния светец на простолудието Йоана Кронщадский...

Аз, като нямах почти никакви средства за съществуване, принуден бях да живея в Дешовката, прибежище за крайно бедните студенти. Бай Ганьо най-енергически настояваше да дойде и той в Дешовката.

- А бе не може, бай Ганьо, това заведение е само за студенти.

- Че какво, като е за студенти - убеждаваше ме бай Ганьо, - студентите не са ли хора като мене? Какво бива най-сетне един българин да приберат?

- Но вий сте богат човек, бай Ганьо, вий можете да платите на хотел.

- Ама че си бил прост човек - укоряваше ме бай Ганьо, - аз те мислех за похитър. А бе хей, българино, защо да си даваме паричките на московците? Набутах ли келепир, дръж го с двете ръце, ами! Те отде ще знаят какъв ми е халът?

- Не може, бай Ганьо, ще протестират бедните студенти, ще ми се сърдят и може да ме изпъдят от общежитието.

- Инат глава българска! - продължаваше бай Ганьо.- Ами че ти уста нямаш ли? Не ти ли сече толкова пипето да им речеш, че съм ти брат, че съм изпаднал човек; а бе то стига да речеш, че съм българин, ти нали ги знаеш русите какви са ахмаци!...

- Не, не, не мога! - извиках аз решително и тръгнах към Дешовката.

- Ехе! Ти мислиш, че така лесно ще се откопчиш от мене! Чакай де! Какво си видял ти още! - мъмре бай Ганьо и върви подире ми. - Българин! И туй било българин! Няма за пет пари патриотизъм!... Чакай бе, човече, недей бърза толкова, че не мога да те стигна, дисагите ми тежат! Чакай бе, българино!...

В тази минута ний представлявахме, види се, доста любопитна картина, защото проходящите по тротоарите лица се обръщаха и ни изглеждаха внимателно. Бай Ганьо на десет крачки зад мене, нарамил дисагите, нанизани на бастона му, на другата ръка праметнал килимчето си, което издига сегиз-тогиз да си трие изпотеното си чело. Калпакът му едва се държи на темето. Крачи бай Ганьо подире ми и мъмре: "Чакай бе, човече божий, поемни поне килимчето, че ми откъсна ръката... Ти мислиш да се откачиш от мене! Не знаеш ти бай си Ганя какво е цвете!..." Аз стъпвам като в паници и си смятам в ума как ще се явя с бай Ганя в Дешовката и как ще оправдая тази своеволна постъпка. Трябва да излъжа! Пък виждам, че да се откача от него, е немислимо! Най-сетне, нали е работата за няколко дена, по неволя примирих се с положението. А бай Ганьо върви ли, върви подире ми и все мъмре, но остави вече бабаитския език и почна в миньорен тон: "Я чувай, бай Василе, почакай малко бе, моля ти се бе, бай Василе, българи сме най-сетне..."

И представете си, господа, в този момент аз съжалих бай Ганя! Вярвайте! Съзнавах, че постъпката му е безобразна, че той е отвратителен скъперник, егоист, лукав хитрец, лицемерен експлоататор, грубиян и простак до мозъка на костите... но съжалих го: в тънките вибрации на тона, с който той изговори последните думи, моето ухо схвана една нежна нотка, която се таила и се таи в сърцето на бай Ганя, но рядко - боже, колко рядко! - се появява... Не зная, може да ви се покаже смешно, неестествено, но ще ви кажа, господа, че в този момент аз иначе погледнах на бай Ганя; като че някой ми внуши: "Недей презира този простичък, лукавичък, скъпичък нещастник, той е рожба на грубата среда, той е жертва на груби възпитатели; злото не се таи в него самия, а във влиянието на околната среда. Бай Ганьо е деятелен, разсъдлив, възприемчив - главно възприемчив! Постави го под влиянието на добър ръководител, и ти ще видиш какви подвиги е той в състояние да направи. Бай Ганьо е проявявал досега само животната си енергия, но в него се таи голям запас от потенциална духовна сила, която очаква само морален импулс, за да се превърне в жива сила..."

Пристигнахме в Дешовката. Повечето студенти не бяха се още завърнали от ваканцията, та имаше доста свободни места. Моето легло го запазил верният другар Кочо, албанец, бедняк във висша степен, който получаваше от Славянското общество

по три рубли на месец за чай и захар; той беше постъпил в университета, следва там две години, но като се убеди, че не е за него работа, напусна го и постъпи в семинарията. Добър беше този Кочо, за приятеля си главата си даваше, но не дай боже да го раздразниш - в миг кипват всичките му арнаутски страсти, като побледнее, позеленее, очите му се наляят с кръв, цял звяр!... Като влязохме с бай Ганя в стаята, заварихме Коча в хоризонтално положение върху леглото: на туй легло трудно беше да се определи изведнъж кое е възглавница, кое постелка, кое завивка... Кочо скокна от кревата си с лекостта на пантера, прегърна ме, целуна ме, запозна се с бай Ганя и весел, засмян до уши от радост, размести ни да седнем кой на леглото, кой на сандък, като се извиняваше за малкия безпорядък в стаята. Сетне отвори вратата и нададе един арнаутски вик: "Ванька, поставь, голубчик, самовар!" - "На что вам самовар, когда чаю и сахару нет!" - обади се голубчикът от дъното на коридора. Кочо се хвана с две ръце за главата, прекрачи стаята, грабна си шапката и без да чува нашите молби да остане, че ние ще купим чай и захар, изтръгна се, извика "сейчас" и изчезна... Чакаме ние с бай Ганя половин час, чакаме цял час - Кочо се не връща. Трябва да му се е случило нещо. За да не губим хубавия ден, предложих на бай Ганя да излезем на разходка. "А бе чакай да почакаме, ще ни напои човека с чай" - възрази бай Ганьо; не може той да изпусне келепира, отдето и да се явява. Но все пак аз настоях на своето. Натика бай Ганьо мускалите в пояса си и излязохме. Като приближавахме Аничкин мост, чуваме отдалече един зверски вик, размесен с най-отчаяни псувни и хули; излизаме на моста и какво да видим!... Кочо, разсвирепял като тигър, впил железните си пръсти в шията на един непознат господин, шапката на когото се валяше по камъните, навел му главата и се силеше да го хвърли от моста. Жертвата правеше всички усилия да се избави, но не беше тъй лесно да се изтръгне от ръцете на побеснелия арнаути. "Шарлатан! - реवेशе Кочо. - Подлец! Негодяй! Ты шпион, а не я, ты шпион, сукин сын! Я тебя убью, подлая тварь!" Аз се спуснах да ги разтървам. Бай Ганьо извика подире ми: "Остави ги бе, що ти трябва беля на главата, нека си трошат главите; остави ги, ще те влачат за свидетел по участъците." Аз не послушах съветите на бай Ганя и тръгнах към арнаутина, който не преставаше да си дере гърлото и да изрига най-позорни епитети за своята жертва, която беше вече дотърлил до края на моста, и, стори ми се, още един миг - и непознатият ще полети с главата надолу в бистрите води на Фонтанка. "Шарлатан! Подлец!" - реवेशе Кочо и още по-силно впиваше костеливите си пръсти в дебелия врат на противника си. Когато аз бях вече на няколко крачки от тях, жертвата, стресната от предстоящата гибел, направи отчаяно движение, изтръгна се из ръцете на албанеца, грабна си моментално оваляната шапка и фукна да бяга. "Стой, шарлатан! Трус паршивый, мерзавец!" Кочо грабна един камък и го запрати подире му. Непознатият дотърча до един трамвай, хопна се вътре и изчезна... Но арнаутиът не се успокоява: "Я тебя убью, подлый шарлатан!" - продължаваше той да ръмжи., като показваше с юмрук в пространството, където изчезна врагът му.

Аз повиках Коча по име, той се обърна и не ме позна!... В погледа му имаше нещо зверско, очите му блестяха, лицето му позеленяло и потъмняло, зъбите му тракаха като в най-силна треска, устните му конвулсивно трептяха и пропускаха едно глухо ръмжене. "В... в... б... р... р... Шаррлл... Сук... к... п... подлец... м... м... м... Шарлатан!" - извика той още веднъж, като се обърна със заканване към невидимия враг. "Кочо, гълъбче, какво ти се случи, какъв е този господин?" - попитах аз с приятелско съчувствие. Той си впери очите в мене и ме гледаше безсмислено и

злобно и пак не ме позна!... "Я тебѣ убуѣ, подлая тварь! Я тебе покажу, кто шпион!" - рѣмжеше Кочо и се заканваше на проходящия трамвай, като че във всякой трамвай седеше неговият враг. "Кочо, моля ти се, кажи ми какво ти се е случило - умолявах аз разгневения до полуда приятел. - Кой беше този господин?" Кочо ме изгледа още веднѣж и извика: "Този е величайшия негодѣй! Разбра ли? Ве-ли-чай-шия не-го-дѣй!"-и пак си извърна очите, и пак се залови да изрига проклятия. Аз почнах да се досещам, че моят приятел е жертва на някаква подлост, скроена от неговия враг, но каква именно, не разгадах и не бих могъл да разгада. Туй, което ми разправи Кочо, бе до такава степен подло, щото и не може да бѣде предмет на догадки. Ето какво ни разправи Кочо, след като дойде малко на себе си: "Представете си, господа, като излязох от Дешовката, отидох в Славянското общество да си получа стипендията, за да мога да купя чай и захар да ви угостя. Ти знаеш, Василе, гълѣбче, каква стипендия получавам аз! Три рубли на месец! Три нещастни рубли! И въобразете си, намерил се мерзавец, който да ми завижда и да се полакоми за това мое богатство. И кой? Ваш съотечественик! Поздравявам ви!... Аз ще му избия зѣбите на този шарлатанин!... Представете си, господа, влизам аз при касиера, моля го да ми даде трите рубли, а той се обръща към мене с един сърдит тон и ми казва:

- Как вам не совестно, молодой человек, Вы ученик и занимаетесь такими мерзкими делами!...

- Какви "мерзки дела" - извиках аз стреснат.

- Ний имаме сведения - продължи той, - че вий сте шпионин на българското правителство.

- Как?! Аз шпионин!

- Да, ний имаме положителни сведения. Вашата стипендия е отнета и е дадена на брата на господин Асланова.

- Ради бога, кой ви е дал тези сведения ? - помолих аз през сълзите, които ме давеха от гняв.

- Сам господин Асланов - отговори той спокойно.

- "А-а-ах! Бесса-та-бесса" - изкрещях аз като луд и изхвъркнах на улицата до Аничкиния мост... вий вече знаете!... Боже мой! Господа, можете ли да си въобразите нещо по-подло!... Шар-латан! Аз... аз... аз казах "бесса!" и няма да забравя!...

Успокоихме криво-ляво Коча и влязохме с него в един трактир да пием чай. Тук се забавихме доста дълго, увлечени от разказите на албанеца за унизителните похождения на Асланова. Даже бай Ганьо не се реши да извика своето "браво!" или "ашколсун!", а, напротив, от време на време цѣкаше с езика си, клатеше си зачудено главата и казваше: "Брей, хептен магаре бил този човек!" Излязохме из трактира и трѣгнахме по "Невски проспект". Смесена публика от всичките части на света пълнеше тротоарите на блестящата улица, ний едва лавирахме между проходящите. По улицата се движеха в два реда всевъзможни фѣйтони. Един от друг поразкошните магазини мамеха очите на публиката. Бай Ганьо благоволи да изкаже мнение, че "най-сетне и Петербург не е съвсем долна работа"... Цѣл час се промѣквахме между тѣлпата, доде стигнем до Нева. Щом излязохме на по-тихата "Английска Набережна", не успяхме да направим и десет крачки, Кочо ме дръпна сепнато за ръкава и извика със задавен глас:

- Ето го!

- Кой?

- Шарлатанинѣт!

- Кой шарлатанин?

- Величайшият! Стой! Да се скрием да не ни забележи! - измъмри той и ни повлече за ръкавите зад колоните на една порта. Бай Ганьо си подаде носа зад колоната и погледна по указаното от Коча направление.

- Кого виждате? - пита Кочо.

- Виждам един човек - шепне тайнствено бай Ганьо. - А бе, Василе, я погледни, този човек прилича много на нашия Дондуков-Корсаков.

- Той е същия - отговаря Кочо, - още кого виждате?

- Виждам още двама души, коленичили пред Дондукова, я гледай! Ц... ц... ц... цалуват му ботушите, плачат, молят му се нещо, удрят се в гърдите, гледай! Ц... ц... ц... той иска да се откачи от тях, те не го оставят - един отсам, други оттам, прегърнали му нозете...

- Я се вгледайте, не можете ли позна някой от тях? - диктува албанецът.

- Не мога, как ще ги позная, те постоянно си тракат главите в ботушите му... Ха, чакай - каза бай Ганьо, - чакай!... Познах го! А бе той... истина! А бе той е онзи бе, дето щеше да го хвърлиш от моста... той е!

- Той е същият... мерзавецът! Вий сега сте свидетели на една от неговите мизерни комедии! - изръмжа със стиснати зъби арнаутинът. - Хайде сега да се вмъкнем пак на "Невски проспект".

- Чакай да видим края на сцената - заявих аз.

- Не е нужно - каза решително Кочо., - краят е известен: ще го държат за нозете и ще плачат, додето им даде няколко рубли или някоя рекомендация до друга жертва, или някое ходатайство... Тези негодници са в състояние да опозорят името на цяла нация...

- Брей! Хептен магаре бил този чилик - извика бай Ганьо и зацъка с езика си.

*** **

- Е, защо спря бе, Василе, продължавай! - обади се един от компанията. - Разкажи за историята с Ермолова...

- Остави се, гнус ме е - заяви Васил.

- Или за княгиня Белозерская...

- Остави се, не мога вече!

- Ами знаете ли историята на бай Ганя с шкембе-чорбаси? - обажда се други.

- Ами вий пък знаете ли нещо за бръснатите мустаки...

- Стига., господа! Бай Ганьовите истории нямат свършване. Хайде да почнем вече втората част на вечеринката. Марк Аврелий изпей нещо бе, гълъбче! Или ти, Калина-Малина, изпей нещичко!... Хайде: "За-претни-и-и, Вело моме-е-е, бели ръкави...."

Почна се втората част на вечеринката... След полунощ се разотидохме.

Довиждане, бай Ганьо! Обикаляй Европа, разнасяй по всички краища произведението на нашата хубава Розова долина и... моля ти се бе, бай Ганьо, взирай се по-дълбочко в европейския живот, дано му видиш лицето, стига ти се е натрапвало туй пусто опаки!...